

BIBLIOTEKA

E

8JH-1

S. 57

SHTETIT

GJIROKASTËR

Shitje

KUR
NEMRA
FLET

8JH 21

S.57

891. 983-1.

J

DRAGO SILIQI

KUR ZEMRA FLET

(Vjersha dhe poema)

14701
~~53839~~

SHTËPIA BOTUESE «NAIM FRASHËRI»

PARATHËNJE

Në një fletore të poetit me kapakë bojë kafe të errët, fletore fort e çmueshme për ne, me dorëshkrime provash, vjershash, poemash, deri te poema e fundit, që mbetet dhe vepra e tij madhore dhe një nga ma të randësishmet e poezisë sonë të re të realizmit socialist, «Këngë e re për dashurinë e vjetër», fletore ku kemi mendime interesante dhe plane krijuese, na lexojmë edhe një shënim mbi ndonjë vjershë që, si duket, dëshironte t'ja kushtonte udhëheqësit të rinisë dhe poetit Qemal Stafa. «Njizet e dy ti ishe, — shënoi ai. — Njizet e dy ti mbetesh gjithmonë. Dhe brezat që do vijjnë do thonë Qemali 20-vjeçar». Edhe vetë Dragoja, që mbeti për ne përjetësisht 33-vjeçar, ashtu si gjithë shkrimtarët dhe artistët tanë, shkon drejt rrugës së revolucionit popullor, i gjallë, i qeshun, me «Zemrën që flet».

Dragoja leu më 9 qershor 1930 dhe u rrit në një familje këpucari e poeti me shumë fëmijë e me shumë halle. Ma vonë i vdiq e ama, të cilën ai do ta përmendë me mallëngjim fisnik në vjershat e veta. 14-vjeçar ky «bir i vojtjes», që kishte një dashuni të madhe për njerëzit e për atdheun, doli malit partizan dhe, mbas çli-

rimin, 17-vjeçar, më 1947, u pranue në radhët e Partisë sonë heroike. Prej vitit 1949 ai ishte anëtar i Komitetit Qendror të BRPSH. Jeta e tij qe e shkurtër, por e dendun, e mbushun plot me punë e përpjekje. Në vitet 1946-1951 punoi në shtypin e rinisë e të pionierëve. Ai qe një entuziast i punës me talentet e reja në organin «Letrari i ri». Në vitet 1952-1957 ndoqi e kreu në Moskë studimet e larta letrare. Kurse vitet 1957-1958, si korrespondent për Shkodrën i «Zërit të Popullit», i vleftën shumë për t'u thellue në njohjen e jetës. «Gishtin t'i vëmë pulsit të kohës, veshin t'i vëmë zemrës së dheut», shkruen ai në fletoren e vet, tue pasë parasysh nevojën e krijimit të një poezie të vërtetë, të thellë. Dhe, në një vend tjetër, shënon: «Si duhet të jesh i partisë», tue nënvizue me këtë idenë themelore se, që të jesh poet, duhet të jesh i partisë. Në vitet e fundit të jetës 1959-1963 ai zhvilloi një veprimtari me të vërtetë të frytshme si poet (më 1960 botoi poemën «Këngë e re për dashurinë e vjetër») dhe si përkthyes, si kritik, veprimtari, e cila është përfshirë në vëllimin «Në kërkim të së resë» dhe si drejtues i aftë e i pasionuem i Shtëpisë botuese «Naim Frashëri».

Në krye të dorëshkrimit të një poeme poeti pat vizatue një yll me pesë cepa, kurse, në fletoren e tij, na lexojmë këto fjale kushtue Marksit: «ikën e u zhdukën qindra sundimtarë, . . . por ti, me mjekër por-si borë, qëndron i pavdekshëm». Dhe në një faqe tjetër, tue meditue mbi figurën e Leninit, ai shënon: «. . . Por ka njerëz të atillë q'u falet zemra. Leninit

i gjithë njerëzimi ja fali zemrën». Dashunia dhe urrejtja vlojnë në mendimet e poetit, dashunia për popullin, për komunizmin, urrejtja për shtypjen dhe shfrytëzimin. Ai shfren kundër imperialistëve: «Nga agonia në çmenduri po kalon kapitali». Në fletore na vëmë re këto fjalë të përzemërta drejtue atdheut: «E unë me ty u mësova, atdhe; kudo që të shkoj, në luftë po të jem duke vdekun, mendimet e mia do të jenë drejtue nga ti». Ma tej në fletore ai thekson: «Mue kaq poet më duket vetja» dhe shton në kllapa: «sidomos atëherë kur kujtoj. . . dorën e babait këpucar, bukën që s'na mjaftonte në shtëpi». «Isha trembëdhjetë, — shënon ai, — kur fillova të mendoj përse jetoj». Dhe në moshën 14-vjeçare ai e zgjodhi rrugën e vet të jetës, doli partizan. Në dy fragmente, të shënueme në fletoren e përmendun, ai rrëfen se si provoi për herë të parë ndjenjën e madhe të solidaritetit njerëzor, se si u pushtue nga romantika e luftës për çlirim:

Ne flinim në mullarë
me mauzerin krahëqafë
edhe me dor'n e shokut, që na zgjonte
kur gati për marshim bahej kolona.

Nuk hanim katër ditë
Dhe s'vdisnim nga uria.
Një ftue e ndanim
në njëzet e pesë copë të barabarta.

Dragon e bani poet vujtja e popullit, dashunia për njerëzit e për atdheun e robnuem, idetë marksiste-leniniste të Partisë sonë, që i priu popullit në luftën vigane çlirimtare, lufta revolucionare në të cilën ai mori pjesë aktive.

Në një vjershë të pranverës së vitit 1945, «Arratisja e bilibilit», poeti 15-vjeçar përkufizoi për herë të parë kredon e tij:

S'do të qes ma zane t'buta
për blerimet që rrethojnë,
por tashti do t'kndoj për huta
që në male fishkullojnë.

Dhe ma tej ai pohon :

do t'këndoj për partizanin
e për yllin me shqiponjë.

Kurse në vjershën e fundit të jetës së tij, shkrua në verën e vitit 1963, mendimi i poetit u përqëndrua te ideja e përhershme mbizotnuese e revolucionit:

Revolucioni — dinamit që hap
minierat-ar të shpirtit njerëzor,
rrjedhin pastaj të kaltërta burimet,
të pastërta dëborë;

reze e fuqishme djeg e përvëlön
tumoret në ndërgegje të tulitur,
ndërgjegjen bën të çelë lule shumë
si toka e vaditur.

Ylli i komunizmit, revolucioni, Shqipnia — ja kredoja e poetit në jetë e në poezi. Mendimet e shkëputuna, që disa herë janë gati të ritmueme dhe të ngjajnë embrion vjershash të ardhshme, ashtu si edhe e gjithë krijimtaria e tij poetike, janë shprehje e botës së pasun shpirtnore të poetit, që, tue dalë partizan ende fëmijë, vuni përjetë në ballë yllin me pesë cepa dhe nguliti thellë në zemër përgjithmonë emnin e atdheut. Ai mbeti një partizan i përhershëm i komunizmit, një ushtar i vendosun e besnik i atdheut, i Partisë sonë të lavdishme.

«Sa i ri e sa zemërak ti më thue», polemizon ai në shënimet e fletores së tij. Ai pyet: «Po si, si qull, si mish pa kocka?», dhe përgjigjet: «Ne kemi formën tonë që na dha revolucioni». Atë e shqetësonte mendimi se «sa do t'i kushtonte një minutë planit të shtetit». Ai e kuptonte se lufta revolucionare nuk asht një gja e lehtë. «As ne, komunistët, nënvizonte në fletore, — shpirtin s'e kemi shesh». Ai kërkonte njerëz të zjarrtë dhe godiste njerëzit pa pasione, indiferentë: «Dhe sot ka ndërmjet nesh të ftohtë si peshku».

Tue mendue mbi rolin kryesor të poetit, ai shënonte se «të shkruesh vetëm vjersha dashunie — si të punosh vetëm për qershitë». «Poezia duhet të jetë e

shumëngjyrshme» theksonte në një faqe tjetër të fletores.

Drago Siliqi luftonte për një art të denjë për kohën tonë të madhe, për një art me ide të mëdha, me mendime të thella dhe me një formë sa ma të përsosun. Vargu i tij ishte i disiplinuem dhe synonte të ishte sa ma konçiz. Nga krijimet që na ka lanë shihet qartë se tradita e shëndoshë e poezisë shqipe dhe folklori ynë ishin për të mbështetje të sigurta. Ai vetë si poet përpiquej t'i shmangej retorizmit dhe ta pasunonte poezinë e tij me material të pasun jetësor, luftonte që poezia të hynte sa ma thellë në psikologjinë njerëzore.

Nguli këmbët mirë te ky dhe
që të fluturosh në pambarim.

(«Meditime për raketën»)

Ai nuk ngutej në botimin e librave të vet. Nga një vjershë e marsit 1945 na marrim vesh se kish përgatitë një vëllim me titullin «Këngët e çlirimit». Por, edhe ma vonë, më 1954 kur përgatiti vëllimin poetik me titullin «Të val' e Drinit», ai prapë nuk shpejtoi. Vëllimi mbeti i pabotuem. Prej tij na kemi zgjedhë për këtë përmbledhje punimet ma me vlerë. Ai ishte dhe bahej përherë e ma kërkues. Me poemën «Këngë e re për dashurinë e vjetër» ai nisi një periudhë ma të ngritun të krijimtarisë së tij poetike, që dëshmonte

tashma për pjekurinë poetike, për eksperiencën ma të gjanë e ma të asimilue me të jetës, për përgatitjen e tij të gjithanshme ideore dhe artistike. Ai u nda prej nesh në këtë fazë të randësishme të krijimtarisë dhe të jetës. Por me jetën dhe veprën e tij mbeti përgjithnjë midis nesh, midis popullit, me mendimet dhe ndjenjat e tij fisnike, revolucionare, me poezinë e tij, me atë thirrjen e zjarrtë, programatike, për të jetue në kohën tonë të lavdishme, për të njohë thellë zemrën e popullit tonë heroik: «gishtin t'i vemë pulsit të kohës, veshin t'i vemë zemrës së dheut».

Pjesën ma të zgjedhun të asaj që poeti na la ju do ta gjeni në këtë vëllim. Por shumë dëshira e plane ai mbeti pa i realizue. Tue shfletue me kujdes fletoren e tij të shënimeve dhe dorëshkrimeve si dhe tue u mbështetë në dëshmi të atyne që e njohën për së afërmi, ne marrim vesh mjaft prej planeve të tij.

Poetit i ngrihej para syve e kaluemja heroike e popullit tonë, trimat që luftonin kundër robnisë turke, nën udhëheqjen e Dedë Gjo' Lulit, për të ngulë flamurin në Deçiç. Ndër strofat e veçanta, që na kanë mbetë, na lexojmë për Franin dhe për një çikë malësore:

.... N'shkamb të Hotit
ajo dilte shpesh për me kundrue
se si çohëj tymi i barotit
në Deçiç, e rrinte tue mendue...

Përmbi shpinë buljerën ajo mbante,
që luftarve me gurmaz të thamë
t'mund t'u shuente etjen, bukë t'u ndante,
dhe t'i hidhte Franit nji të pamë. . .

Dhe pastaj malësoren trime poeti na e përshkruen të vrame.

Interesat poetike të Drago Siliqit ishin të gjana. Ai shënonte në fletore: «Asimi ynë vdiq në Spanjë». Si duket, kish ndër mend të shkruente ndonjë vjershë apo poemë kushtue luftëtarëve shqiptarë të Spanjës.

Në një faqe lexojmë shënimin: «Lufton çeta, s'kish fshati bukë). . . (Të korren arat kur korrin plumbat). . . Kajani. . . Gureza (fshati)». Ndoshta poetit i ngucte fantazinë figura e Kajo Karafilit?

Dhe gjejmë, andej-këndej, disa herë edhe me ndonjë shënim plotësues, një radhë tituj vjershash e poemash, që mbetën pa u shkruar: «Kasnecja (e para herë kasnece vasha)»; «Kur më ra Lenini në provim»; «Kanga (Ku ka tre shqiptarë ka kangë. Kanga për jetën, kanga për vdekjen)»; «Me djalin prej Panariti»; «Mësues unë doja t'isha»; «Poemë për marinarin tonë»; «Dasma. . . (kur u martue ai nji ditë vetëm pat pushim. . .)»; «Alpinisti (në majën ma të naltë)»; «Andrra e Marës»; «Povjesti në vjershë për fëmijët. . . (Feriti. . . sot kapiten. . . Jeta e rrugaçëve, etj.)»; «Vargje mbi mjeshhtëri poetike»; «Ti ma i ndershmë duhet të jesh, poet».

Biografia e shkurtën, por e pasun e poetit, gjeti pasqyrimin e vet edhe në botën e tij poetike, që ai me ndërgjegje e këmbëngulje po e pasunonte çdo vit e ma shumë.

Gjithë jetën e tij pra poeti ja kushtoi atdheut, komunizmit, artit tonë të ri të realizmit socialist. Ai vdiq shumë i ri, por «ai jeton, — siç pat shkrue me plot të drejtë shkrimtari Shevqet Musaraj në ato ditë të korrikut 1963, — në ëndrrat dhe në mendimet e shokëve të tij, të frymëzuara po nga ato ideale të mëdha të socializmit dhe të komunizmit, që ngritnë birin e mjerimit, Drago Siliqin, në shkallën e poetit luftëtar të popullit të tij».

Llazar Siliqi

Partizan në batalionin Krujë-Ishëm, maj 1944 Drago Siliqi
14 vjeç, i gjashti nga e majta.

REVOLUCIONI

Revolucioni — një marshim i gjatë.
Revolucioni — ecje e vështirë.
Ai duhet të kalojë mbi greminat,
mbi maletërrëpirë.

Anijes aq vigane n'ujë thellë
tinës aisbergët shpesh i qasen pranë,
por syri i shqipës i heton dhe anija
i shmang ose i çan.

Revolucioni — dinamit që hap
minierat-ar të shpirtit njerëzor,
rrjedhin pastaj të kaltëra burimet,
të pastëra dëborë;

rreze e fuqishme djeg e përvëlon
tumorët në ndërgjegje të tulitur,
ndërgjegjen bën të çelë lule shumë
si toka e vaditur.

1963

USHTARI YT DO JEM PËRHERA

E zbetë ishte jeta ime,
si bir i vojtjes, varfanjak;
fëmi i mjerë, prak më prak,
më ngrysej dita në mjerime.

Duart e mija prej fëmije
nuk kishin ngjyrë prej dëbore, —
të zeza, të ashpra, plot me kore,
me mëngët grisur varfërie.

E ardhmja ime ish si nata,
ku s'dukej rrugë dhe ndriçim.
Në gji të hidhur, pa shpëtim,
më priste jeta me mandata.

Po rrugës sime ti më dole
si yll i dritës, i lirisë,
parti, o nënë e vegjëlisë,
së pari mua kur më fole.

«Urrejtjen, — ti më the, — ta ngresh,
ta ndezësh zemërën me zjarr,
ta çosh lart grushtin përmbi varr,
që skllav për jetë të mos flesh!»

Pa zërin tënd të së vërtetës
ç'do isha unë, kushedi?!
Skllav i përbuzur pa çati,
i humbur n'udhërat e jetës.

Ti ma ke dhënë jetën mua,
ti nëna ime je, Parti.
Mësim'n e parë më dhe ti:
kë të urrej dhe kë të dua.

I ashpër ti më ke mësuar
të jem me ata që gjithëmonë
na kanë thithur gjakun tonë;
kundër armiqve të tërbuar.

Me dashuri të pakufi
më ke gatuar zemrën time
pr' ata që u rritën në mundime,
për punëtorë, vegjëli.

Dhe më të fshehtat t'i tregoj,
Parti, o nënë heroinë.
N'orët e mia më kritike
gjithmonë zërin ta dëgjoj.

Si drita je për sytë e mi,
për jetën time je pranvera.
Ushtari yt do jem përhera,
un' të betohem, o Parti!

1951

Janar 1963 Kubë.

FLAMURI I PARTISË

Kangë

— Ju ngrihi, të shtypun! — thërriti Partia.
— Shkelmoni zinxhirët, të ndyrën skllavni!
Në ju qëndron fati, në ju asht fuqia,
ja vdekje — liri!

Në male, në fusha kushtrimi ushtoi,
u ndez porsì zjarri krahnori i vegjllisë
kur lart u shpalos e përpara valoi
Flamuri i Partisë!

Me qindra, me mijra të shtypun u ngritën.
E nisën betejat. Kudo fitimtarë!
Dhe bijtë e Partisë si yje shëndritën
mbi qiellin shqiptar...

Ja, bie Qemali me flamur në dorë
dhe flet i gjakosun, me plagët në gji:

— Ne jetën e falim, ne biem dëshmorë
për ty, o Parti!

Mbi tanks hidhet Vojua, mahnitet anmiku!
Dhe fjal't e heroit i ndien gjithë Shqipnia:
— S'e mposht komunistin as zjarri, çelniku.
të rrojë Partia!

... Beteja n'beteja kaloi fitimtar
dhe dritën dhe jetën i dha vegjëlisë.
Në t'ardhmen e ndritun na prin si fanar
Flamuri i Partisë!

1948

ATDHEU

Kudo që fati të të çojë
me mija vërste larg shtëpisë,
në zemër ndjen të të randojë
një ndjenjë si plumbi mu në sisë;

të të randojë ndjen një dëshirë,
një peshë e randë, një copëz dhe,
që të mban lidhë në hapësirë
me dhenë e vendit ku ke le.

Atdheun nuk e ndjejshe fare
kur je përditë në gji të tij.
S'të kap ty etja mundimtare,
kur ke burimin pranë dhe pi.

Deti, çdo orë që e vështron,
përshtypje s't'ban, me të je rritë;
se ke nevojë nuk e kupton
për thellësinë e tij çdo ditë.

Malet e nalta deri në re
të duken mure të shtëpisë
dhe s'i ven re ti naltësisë,
pa t'cilën dot nuk rron mbi dhe.

Kupa e qiellit — kaltërsi
çati të duket, dhe s'e ndjen
se pa këtë ajër — pastërti
të zihet fryma, gjoksi t'zjen.

Dhe ai varr nën atë dulli
n'pikllimin tand kaq shumë a shkri,
sa ti s'e di, sa ti s'e di
se ç'forcë magneti ka ai.

Atdheun nuk e ndjejshe fare
kur je përditë në gji të tij,
s'të kap ty etja mundimtare
kur ke burimin pranë dhe pi.

1953

REPUBLIKËS

(Kangë)

Për shekuj kto brigje dhe male kunorë
buçitën nga lufta e shenjt' për liri.
Me gjak, Republikë, me mijra dëshmorë
n'beteja ta shkruen ty ligjin e ri.

Shqipni, o atdhe shqiponjash të lira,
të mbrojmë në shqota me zemrat barot.
Lulzo, Republikë, që kpute zinxhirat,
lulzo si pranvera, ke popullin sot.

Miqsi që nuk thyhet, puntorë e fshatarë,
ne lidhëm për jetë në zjarr për çlirim.
Partia e dashun kalit luftëtarë
të armës kreshnike në luftë e ndërtim.

Agimet e reja të kthjellta si qielli
shkëlqejnë plot jetë kudo sot në atdhe.
Me popujt vëllezën përpara, se dielli
përhera na ngroh, ndrit rrugët për ne!

1954

SI MOLLA TË EGRA JEMI RRITE

Rritun si molla të egra të malsisë,
në acar të egër — erë e borë e ngricë,
ne ecim n'jetë me ritmin e stuhisë,
mbi dhe si molla të egra jemi rritë.

Por ngrica dot për tokë s'na rrëzoi,
as si gorica mali ne s'u thamë.
Revolucioni erdh e na shartoi,
të bukur formë kurmit tonë i dhamë.

1956

NJË ULLI NË BREG TË JONIT

Në breg t' Himarës, Jonit përkundrueli,
ku thonë se asht mbretnia e bukurisë,
një trung i vjetër ngrihet posi kullë
si shumë të tjerë në brigjet e Shqipnisë.

Si kullë e vjetër, por n'lulzim për jetë,
dymijë vjet ma parë rranjë ai ka zanë
e dymijë herë pranverat ka përshndetë,
ka lidhun kokrra, gjeth të rij ka dhanë.

Sa bashkëkohës iu banë shkrumb e hi!
Nga të gjithë shokët ai ma larg shkoi!
Sa shkuen e erdhën njerëz n'gjithësi,
ai si lidhs i shekujve qëndroi.

Kur në këtë breg e mbolli krejt të njomë
fidan'n e tij iliri për kiamet,
s'e muer me mend se n'Republikën tonë
do të jetonte n'shekullin njëzet!

Po t'kishte gojë ky dru njëmijvjeçar,
do t'ish ai ma i miri historian.

Kaloi romaku i egër e barbar
këndej, kaloi vampiri otoman.

Ta presën deshën drurin e florijtë
e brigjet deshën me ja lanun shkret.
Porse shqiptarët — bujqit dhe barijtë —
u çuen me çfurqe,
n'kambë ullini mbet!

Ai për shqiptarët bukë e dytë qe.
Sa pleq ktu erdhën, mblodhën për fëmijë
kokrra, nga era që binin përdhe.
Dhjet' vjet ma parë, thonë, nën hije të tij

një muej të tanë jetuen dy partizanë
veç me ullij e me një thryme bukë...
Der n'ditët tona deg't e tij plot janë.
Legjendë dikuj kjo mundet me iu dukë...

Por n'breg t'Himarës, Jonit përkundruell,
për t'mijtën vjetë fletët shushurit
ullini i vjetër, ngrihet posi kullë
e kokrra t'reja jep ai për çdo vit.

Në pamjen tande, pemë legjendare,
kullë e motnueme po për jetë n'lulzim,
unë shoh fytyrën e tokës shqiptare,
unë shoh fytyrën
e popullit tim.

1955

SA FORT, SHQIPNI...

Sa fort, Shqipni, sot faqen ndrrue ma paske,
m'i nxirrke basmet me maqina vetë!
E shih anmiku shqipen edhe plaske...
Ju lumshin krahët, o punëtorë duerletë!

Sa mirë sheqerin nga panxhari e nxirrke
dhe kilovatet — nga e lumit valë!
Të ardhmen e bukur, o Shqipni, ç'ma tirke!
Të lumshin duert, o popull i pandalë!

1953

KUR PYESJA NANEN

Pse nuk ka tavan shtëpia jonë?
Pyesja nanën time unë sa herë,
kur pikonte shiu natën vonë.
Por çka mund të thonte ajo e mjerë?

Dhe dallndyshat, gjegjej, krahë kur s'kanë,
çerdhen s'munden ende me ndërtue.
Kur t'më rriti ju të fortë, azganë,
shtëpinë tonë do nisim na me çue.

S'e kuptonte ajo se s'ish fuqia
që vendoste, por padrejtësia.
Kur të rriti, thonte, e sigurt jam.
do të kemi shtëpi me tavan.

Pse një herë në muaj veç bajmë laknor?
Pyesja nanën time, kur me mue
ajo dilte me një trajsë në dorë
në ara gjeth hardhie me kërkue.

Maj 1963 gjahtë vizitës në Kinë.

Kush ka shumë fëmijë, o bir, kshtu rron.
Se çdo gojë don bukë, çdo trup këmishë.
Zani i saj më dukej se ankon
për barrën e randë — një turrë fëmijshtë.

Unë mendojshta: Shtatë fëmijë? Po, shumë.
I merrsha me radhë, bijsha n'mendime:
Po mos t'ish ai, ajo, o unë...
Jo, secili vend kish n'zemër time!

Nanën time e pyesja unë shpeshherë
për çdo gja, kur sapo hyjshta n'botë;
për lulet që çelnin në pranverë
dhe për dhitë që shkonin me kullotë.

Ajo qejfin nuk ma prishte kurrë.
Zemra e saj për mue ishte si gurrë.
Qysh në djep m'këndonte mue përhera:
«Ti m'u rritsh, o bir, me njëqind shqerra».

Si shqiponja veten rrezikonte
zogjtë e saj nga vdekja t'i shpëtonte.
S'ishte ndjenja e saj dhe aq e drejtë,
por e bardhë si bora dhe e shejtë.

Nuk u rrita unë me njëqind shqerra,
si m'këndonte ajo mue përhera;

por u rrita n'krah me mauzerin,
fyt për fyt e sy për sy me tmerrin;

* * *

Po të ishte gjallë ajo këtë ditë,
ndofta zemra prap kish me i ngri
nga gëzimi duke pa fëmitë.
Por do vdiste t'paktën n'lumtuni.

Do na mblidhte ajo posi kaçakët,
si dikur, të shtatë nën një jorgan.
Dhe, megjithse burra sot, mustakët
s'do na i shihte. N'dhomën me tavan

do na rrokte si fëmi papra
kaqe vjet nga malli përvëluem.
Dhe laknorin kishte me na e nda,
si dikur, njësoj... por mue ma shumë.

Dhe njëherë ma shumë gëzim do kish
kur të shihte se çati i vumë
gjithë atdheut, q'arna-arna ish,
dhe kasollet varfanjake mbluem...

1956

NANA

Ashtu si lulet t'kujtojnë maj
dhe shiu qiellin mbushë me re —
të duket sikur emni i saj
të ban me dijtë se ke atdhe...

* * *

Ate ti ndofta e ke kalue,
ma i madh se ajo je ba me shtat,
ma shumë ti vende ke shikue,
ajo për jetë ka ndejë në fshat;

por floku i saj, ku ka ra bora,
çdo rrudhë e ballit t'saj tregon:
ma shumë ka pa e i ka prekë dora,
ma mirë e njeh këtë dhe ku rron.

Udhheqës qofsh a shkencëtar —
përpara saj ti je fëmi.

Ajo asht pylli drithmtar,
ti një nga druajt që ka në gji.

N'se i ngjan liqenit jeta e saj
herë me tallaze e herë e qetë,
ti s'je veçse një valë — fiskajë.
që n'gji të tij amshon për jetë.

E bardhë asht zemra e saj si borë,
që shkrin, bahet burim, freski.
Dhe zani yt sado burrnor
asaj i duket si kërthi...

1953

MOTRËS

Të takova sot mbas katër vjetësh,
larg të kam kujtue kaq muej e stina.
Sot u bane ti shtatëmbëdhjetësh,
paske hedhun shtat si mandarina.

Sa të vogla duerët ti m'i kishe
kur shkumbzonin rrobot në govatë.
Porsi nanë e vogël për ne ishe,
mbyllshe sytë e lodhun për çdo natë.

Ma e vogla qe ti në shtëpi,
bukë e djathë ma pak mirrshe nga krejt,
dhe kur vllau mbetej pa u ngi
pjesën tande ti ja falshe shpejt.

Katër vllaznit ishim si kaçakët,
për të sotmen rronim na përherë.

Pasunia kishte jetë të pakët —
rrobot, paret, buka bahej erë...

Vetëm ti tek ne ishe si bleta,
që e mbledh nektarin qosh më qosh;
që të blije fjongun për gërsheta
një vit rrjesht ti ruejshe soldë e grosh.

Sytë e tu at'herë shihnin përdhe
po të thonte kush se je e bukur.
Nën fanellë tashti një ndjenjë të re
ndjen dhe krähë të jepka porsì flutur.

1956

PRRONI

Përpara ktij prroni kalojsha përherë
unë qysh se kur isha fëmi.
Këtu edhe çojsha pranverë edhe verë,
me not unë i bijsha atij.

Me kangët e tij u msova kaq fort —
me mue edhe shokët barij —
me peshqit e vegjël që zejsha me shportë,
me gurët, që vritsha gjarprij;

sa doja të rrija aty unë për jetë,
por ja se ne fati na ndau,
dhe sot, pranë tij njëzet e pesë vjet,
mue prroni i hershëm më pau.

Unë shumë kam ndryshue dhe vitet
që shkuen
mbi flokët e mi kanë lanë gjurmë,

por prroni ka mbetun, thue, i viteve të parë,
të njajtat thue valë edhe zhurmë.

Më duket tashti ai kaq vocrrak,
s'më vjen mue as deri në bres.
Por ecën ai dhe s'ma var mue aspak
dhe drizat i çan mes për mes. . .

Kujtoj unë sot andrrat që pata dikur
pranë tij me jetue e punue. . .
dhe them: si më mbante mue shpresa
n'krahnuer
për jetë me ndejë te ky prrue?

Ndoj punë shumë e madhe atij s'i përket
si Drinit, si Matit, të thuesh,
dy-tre kilometra i shket a s'i shket,
me lumin bashkohet në fushë.

Ai këtë e di mirë, por vite të tanë
çan rrugën me plot krenari
dhe ndjehet i lumtun që n'detin e gjanë
do shkojnë disa pika të tij. . .

1955

BARESHA

Pësvëlonte kudo zhegu,
Mara rrinte mu te bregu,
kur nga larg po vinte begu:
— Vash'o, ç'ke që rrin aty,
— Vash'o ç'ke që s'sheh me sy?

S'luyente vasha. Frynte erë.
kurmi i saj porsimermer!
U hodh kali si me tmer
kur tha vasha mu në breg:
— Unë bariun pres, o beg!

1956

PRANVERA ERDHI, PO S'LULZOI

Pranvera erdhi, po s'lulzoi,
burimi çurkat i lëshoi
si lote atë ditë.
Dhe dallëndyshja në çati
kangës ja tha me ngashëri —
i dukej ditë pa dritë.

Thërriste dega e qershisë,
e kumbullës dhe e kajsisë —
u thanë ato fort heret!
Kokrrat e tyne, si kusarë,
si faqezij e tahmaqarë,
ja vodhën bersalierët!

Këndonte mbreti si kokosh
dhe thosh se ishte shumë trimosh,
por iku shpejt si pulë.
Vetëm ky popull luejti gisht,

mallkoi mbret edhe fashist,
s'duroi me u përkulë!

U ngritën furka dhe sqeparë
kudo në malet shqipëtarë
më shtatë prill atherë.
Nuk çelën kumbull e qershi
dhe nisën jetën në stuhi —
për t'pasë gjithmonë pranverë!

1956

PLAGA

I thjeshtë ish sa s'bahet dot
spitali i vogël partizan.
S'kish salla t'ndrituna si sot
e as ilaçe për derman.

Ish në spital doktor i parë
vajza, që s'kish pesëmbëdhjetë.
Gjethet e dushkut ishin bar
dhe fash' për plagë këmisha vetë.

N'sa çelnin malet në pranverë
dhe ndiente zogjt' tue cicërue,
sikur i ftonte ajo përherë
ata në shpellë për me këndue.

Kur ujë unë dojsha me sy hupë
nga dhimbja e plagës (s'kishte gotë),
dy duert e veta i bante kupë,
me pi më jepte mue atbotë.

Të freskët unë në mend e mbaj
kur si fëmisë m'ëpte qershi.
Dhe m'dukeshin mue duert e saj
porsi dy degë plot bujari.

Shumë ditë me plagë në kashtë i shtri
qiellin s'e pashë unë dot n'atë shpellë.
Por para meje — kaltërsi
kisha dy sytë e saj të thellë...

Që atëherë shumë vjet kaluen,
plaga — kaloi edhe ajo...
Plagë të reja u shënuen, —
u zhduk'n' e u mbyllën dhe ato...

Por ata sy unë s'mundem dot
me i harrue. I shoh përsri...
Dhe them me vete unë dhe sot:
mos vallë kjo ishte dashuni?!

1955

MBI ROZAFËN SHEKULLORE

Shkodra ish kala e fundit, Kishin mbetun dhe pak orë
për anmikun e kapitun orë e mbrame që të bjerë,
Ecnin—ecnin partizanët përmbi male me dëborë
nëpër net me suferinë pa u ndalun kurrnjëherë.

Buna rridhte madhështore pranë qytetit heroik,
ku për mote, ku për shekuj s'u shue zjarri për liri,
bijve trima partizanë, që në zemër kanë çelik,
sikur valët u këndonin me gëzim e brohori:

— Drejt veriut, pa u ndalun, ecni trima partizanë!
Ndër kasollet vorfënore, që janë mbytun në mjerim,
dritë e jetë të mjeruemve ju u çoni anembanë,
se qyteti, se Rozafa po ju presin pa durim! —

Dhe një ditë të Nandorit, një ditë vjeshte në agim,
që nga Vjosa në Bujanë hodhi dielli rreze jete,
shqipja trime, madhështore, nalt u çue fluturim
dhe kaloi përmbi male, fusha, fshatra dhe qytete.

Dha sinjalin e hareshëm përmbi vdekjen e tiranit,
se atje n'kalanë e fundit, mbi Rozafën shekullore,
u zhduk nata përgjithmonë, ndriti ylli i partizanit,
u ngrit flamur' i lirisë me lavdi e me fitore.

1948

HELMËSI

Krenar ndër këto male asht populli, që rroi
në shekuj i pamposhtun. S'asht lehtë t'i përshkosh
kta shkrepë të thepisun. Por partizani shkoj
n'çdo skutë edhe çlironjës, me ta u përshëndosh

Ja Helmësi ku shtrihet qyteti i rinisë,
n'majë mali, ku shqiponja e lirë fluturon.
Dhjetë vjet ma parë buçiti ktu kanga e djalërisë.
Jehona e saj krenare ktu ende sot jeton.

Ja pyjet rreth e rrotull, — shtëpi ishin ahërë.
ku rronin delegatët e flinin me gjerdanë.
Burimi në mes fushës, që dha freski pranverë
mbi buzën e zhuritun të shokve partizanë.

Çdo pllambë e ksaj luginë luftarët të kujton
dhe histori të gjata ty mundet të t'rrëfejë...
Ja Nako me Enverin ku rri e bisedon,
ja Xhelo ku hedh valle, n'sa mendja i rri n'betejë.

Dhjetë vjet kaluen. Ku janë sot shokët që këtu qenë?
Të ndryshme rrugët ishin dhe fati i shokvet tonë,
disa n'betēja ranë dhe kurrë ma s'u ngrenë,
lavdia por të gjithve u rri mbi kokë gjithmonë.

Dhjetë vjet kaluen. Nga zjarret, që ndizeshin ktu
natën,
s'ka mbetur sot as gjurma nga erë e borë e shi.
Dhjetë vjet kaluen. Po zjarret q'u ndeshën me
shtërgatën
kudo sot dritë japin, o shokë, mbi Shqipni.

1954

LIGJ I RI MBI MAT

Mati për shekuj këndoi
një kangë të ashpër rebele.
Dhuratë ai detit i çoi
shpeshherë kasolle e zabele.

Kur dimnit, i demun nga bora,
zemrohej në nete stuhie,
me vdekjen shoqnohej dhe fora
ja behte mbi ara e kopshtie;

dhe bukën ai zallit ja falte.
Fshatari përtypej zorrthatë,
kalimin ndër rruga e ndalte.
— M'ep udhë — thosh plaku i ngratë.

Por s'ndiente, jo, vala rebele,
përgjigjej me gjamë e llahtar,

fshatarin e veshun me zhele
e merrte me plaçkë e gomar.

Të shohësh në hartën e tija:
nga desh ka ç' rrugë i tërbue.
Por Matin sot puntoria
ligjit të vet ja ka shtrure.

Dy brigjet, që shekuj jetuen
si vllazën të ndamë e pa nanë,
për herë të parë u bashkuen
dhe dorën si miq e kanë dhanë.

1954

MËSOVA ATË DITË...

I etun unë erdha këtu në malsi,
që Matin e egër të shoh,
kasollet e vorfna si rrojnë në veri,
dhe jet'n e puntorve të njoh.

M'habiti mue jeta e malsorëve tonë,
që ende mbajnë drunin nën krye
dhe fjalë ankimi nuk dinë të të thonë,
nuk dinë me u lodhë e me u thye.

Vorfna, si ferrë që na mbiu kudo,
nuk pritet me kosë menjëherë;
dhe vneshta, kur mbillet, të rritet kohë do,
pastaj të jep rrush edhe verë.

Instinkti më shtyn dhe kravatën e heq
dhe mangët mbi brryl i përvesh.
Bloknoti s'më duhet, — të vejë në dreq! —
turistin ktu jeta e përqesh.

Dy ditë e dy net pa gjumë i kanë gdhi
për t'ngritun digën n'afat;
për t'dhanë dekoratat janë mbledhun tashti,
për t'çue në Kongres delegat.

Sa shumë që kanë ecë punëtorët, mendoj,
me zemër të bardhë si dëborë,
po dhe egoizmin në vete hetoj,
ndër ne, që mbajmë pendën në dorë.

Mësova atë ditë sa për vjete të tanë
çka n'kokë unë e kisha si re:

S'don ara uratë, por don shatë,
puntori e fshatari janë forca, që mban
Shqipninë mbi kurriz e jo ne.

1954

PESHKATARËT

Këthehet barka nga peshkimi,
deti dremit me valët harg,
në horizont skuq perëndimi
posi njëmijë flamurë varg.

Janë atë e bir, që çuen sot ditën
me rrjeta n'dorë, shpërvjelun mangë,
që në mes dallgëve bukën qitën,
dy breza janë, këndojnë një kangë.

Janë brez mbas brezi lundëtarë,
valët i kanë si truell të shpisë,
erën kanë motër të pandarë,
yllin polar si busull-pris.

Sot s'u ngrys ftyra si njëherë —
tregtari i «hakut» n'breg s'i pret,
q'u merrte peshkun dhe si vlerë
dy kile miell u jepte shkret.

1956

Qershor 1963 në Kore

TE VALA E DRINIT

I

Si flutra t'bardha lehtas shkund era
lulet e blinit.
Në festë asht veshun sot nga pranvera
lugina e Drinit.

Pranverë e freskët posi burbuqe,
lulzo gjithmonë!
Pranverë e bardhë, pranverë e kuqe
si flamujt' tonë!

Te shpati shtrihet e bardhë borë
shtëpia e Gjinit.
Asht rrit ai brigjesh me krrabë në dorë
te vala e Drinit...

II

Aj lexonte i mendueshëm.
Ndjenjat i vlonin në krahnor,
përpara tij sa i mrekullueshëm
prendimi i diellit pranveror!

Me dhinë krejt ditën sot e çoi,
përshkoi malin në sheti.
E diela bukur i kaloi,
nesër — në shkollë përsëri.

Vëllau i vogël pranë i rrinte,
ja ndiqte rreshtat në lexim;
në sytë e dliurë thellë i ndrinte
dëshira Gjergjit për mësim.

Blegërijnë dhentë. Edhe traktori
nuk ndihet ma nëpër luginë.
Me dhinë përpara Gjini mori
nga shtëpia rrugën mbi rrafshinë.

Para një drize, si me u ndeshë
ndër ujë, dhinë shtangën! Kur një za:
— Or meca, ndalni! — Gjinit n'veshë
si fishkull gjarpëni i ra...

III

Muzgu i mbramjes u end
si pëlhurë më çdo anë.
Pionieri Gjin Kola
fill u ndal me të vllanë.

Dhe nga driza e murme,
nga ku doli ushtima,
sytë drejtoi. Nëpër gjeth
kishin dalë dy kaptina...

Iu afruen fëmijve
pak nga pak si dy hije.
Zani i qeshun na ish,
por i shplamë e pa shije.

Për familje dhe fshat
shumë e pyetën ata.
Na u shtinë si miq
q'aty rruga u ka ra.

Dhe djaloshit i dhanë
vetëm një porosi:
Ndue Veselin me thirrë —
miq kanë qenë në ushtri,

Por Gjini Kola pionier,
nxan's i klasës së shtatë,
e vështroi me dyshim
në fytyrën e thatë...

Ndue Veseli, mendoj,
s'ish i pastër në fshat...
Italia kur erdh —
çoi shtëpi me dy kat,

Gjini solli ndër mend
fjal't e gjyshit në varr...
— Miqt' me bukë e me krypë,
e anmikun me zjarr! —

Mori vllaun e dhitë,
edhe shtegut përpjetë...
Sikur t'kish mundësi
t'i kish kambët me fletë!

IV

Më kot dy miqt' Veselin pritën
të hanin darkën në katund.
N'mbarim të natës, pa zanë ditën,
për mik u gjendën tjetërkund.

Kur panë lakun t'u shtrëngohet
në fyt si dana, duert i çuen.
Lart qielli nisi të zbardhohet
dhe yjtë e fundit lehtë u shuen...

U nis djaloshi Gjini at'here
me libra n'dorë si për çdo ditë,
n'luginë po frynte erë pranvere
fytirën lehtas tue i flladitë.

Herë kthente kokën nga shtëpia,
ku i ati pendën kishte lshue.
Mendonte: ndoshta gjithë malcia
mbramë pushkët tona ka dëgjue...

N'Tiranë te Enveri ndoshta mbrinte
sot lajmi i fshatit guximtar.
Gjithë natën s'fjet. Por syni i ndrinte,
e ndjente veten si ushtar.

1953

LAHUTA

Bashkë me pushkën shok të pat për jetë
ty malësori ynë, moj lahutë.
Ky teli yt — poet i lindun vetë —
din të këndojë egër edhe butë,

Siç di shqiptari hasmit m'iu kërcnue
dhe t'i buzëqeshë mikut në shtëpi,
hallet e gzimet nëpër telat tu
posi nga zemra dalin nji nga nji.

Ti malet tona kaqë mirë i njeh,
si era pyjet. Ato ushtimë të kanë.
Si kanga jonë ti të ardhmen sheh,
kur do të ketë diell apo tufan.

Harrove vajet ti ka disa vjetë
dhe për gëzime vetëm ja ke marrë

atje ku çifti hapin ven në jetë,
ku ndër shkambije hapet rruga e parë.

Bashkë me pushkën shok të pat gjithmonë
shqiptari, që çoi jetën me rrufe.

Ti, kang't e t'parve ja jep brezit tonë
dhe brezit të ardhshëm —

kangën tonë të re.

1955

RRANJET

Deri n'nanddhjetë e nandë s'e la fuqia
dhe kopshtin mihte vetë dhe krrabën vetë
e priste nëpër shqopa. Kurrë stuhia
s'ja krrusi shpinën deri në t'qindtën vjetë.

Tash shtri te shtrati mjekërderdhun borë
ditët e fundit ai kalon nën diell,
posi një dushk ai duket shekullor
rrëzue nga koha, por me rranjë të thellë...

Do të lulzojnë ato rranjë përsri
mbi tokë kushdi dhe sa qind vjeta tjerë.
Ai një nip ushtar e ka n'kufi
dhe një te fshati traktorist me nder.

Fuqi gjymtyrët atij ma s'i kanë.
Veç dy tipare jete ka edhe:
dy sytë e zez prap si të shqipes janë
dhe buzëqeshja e tij asht prap e re.

1955

THETHI

Maqinë ndër shekuj s'njohën, as qytet,
thethjanët egër jetën e kanë çue;
thue n'fis jetuen der n'shekullin njizet,
porse liria n'zembr' i kish pushtue.

S'iu nënshtruen ata zotit për hatër,
as papës e as mbretit me bajrak.
Me lule e pritën por n'dyzet e katër
Brigadën tonë edhe flamurin gjak!

Për të parën herë vajzën jashtë e dhane,
me fshate tjera lidhn' ata krushqi.
Zakone t'reja lindën ndër thethjanë
e ndër shtëpia lindën fmijë të ri.

Sa shpejt që Thethi pamjen e ndërroi,
në elektrik nga pisha u hodh ai!
Nga rendi i fisit fshati Theth kaloi
në socializëm —
ndrrim që s'ngjet n'kimi!

SHTËPIA E RE

N'shtëpi të re festoi dhendurinë.
N'oborr i hodhi valle i gjithë fshati.
N'mëngjez të ditës nesërme kur u gdhinë,
s'ndjeu trishtim në zemër si i ati:

se u shtue një gojë, një vrimë e re n'çati,
dhe tashti ara s'do japë bukë tre muej;
e s'kaluen javë ma shumë se dy a tri,
u nis të linte kockat n'vend të huej.

Dhe lidhja e tyne mbeti si kujtim
i hidhun q'u varorsi lumtuninë.
Që nga miniera e largët në mërgim
çonte ca grosh për t'birin a të binë...

... E ndjeu i biri veten kaq gazmor
n'mëngjez të ditës nesërme ku u gdhinë,

Takim me Go Mo Zho, Presidenti i Federatës së Artistëve
dhe Shkrimtarëve Kinezë.

sa lumtuninë s'e mbante në krahnor,
sa andërroi të birin a të binë...

Dhe sa pranvera erdhi e çeli maji,
n'oborr zunë karafilat t'kundërmonin.
Në dhomë t'lehonës lehtas u ndi vaji,
por nga ky vaj njerzit n'shtëpi gëzonin.

Kështu tek ne u ba tash ligj n'malsi:
në vend t'kurbanit, q'duhej ba dikur
që t'mund qëndronte guri përmbi gur,
duhet një jetë e re të lindë n'atë shpi!

1957

MIRDITORJA

Atje mbi breg, ku bijnë rrezet e diellit
e fryn puhia e malit letë e letë.
Shega sykaltërt, porsi kupa e qiellit,
del në mëngjez si lule plot me jetë.

E kangën nis ajo porsi bilbil,
i lumtunisë në gji i ndizet afshi.
Me një shami të kuqe trandafil
ajo ka lidhun flokët si mëndafshi.

Balli gjasim asaj i ka me hanat,
që ndrisin netve t'kthjellëta verore.
E mirë, e bukur, ka përveshun llanat,
si kanë zakonin vajzat malësore.

Kanga e jetës i gufon n'krahnuer,
i jep lulzim si lulevet në maj.
Si armë kreshnike hijshëm i rrin n'duer
kazma e mprefët, ndrisin sytë e saj.

Atje mbi breg ajo nis me punue
dhe e ngul kazmën thellë e thellë në dhe.
Që nga Mirdita ka ardhë me ndërtue
me duert e saja Hekurudhn' e re.

.. T'largtat kujtime hera-herë i qas,
kur ish shërbtore në shtëpi t'skëterrës.
n'kullë t'bajraktarit, ku, porsi n'kafas,
kurrë nuk i shifte lulet e pranverës.

Si ish atje, e mbyllun, larg s'vërtetës,
i psherëtinte zemra e molisun.
Dhe sot ajo faqet e librit t'jetës
për t'parën herë me i lexue ka nisun.

1948

NË SYTË E TU

Në sytë e tu nuk ka tufan
thojsha dikur.

E kisha zemrën si kallkan
për ty n'krahner.

S'më ndizej gjini dot që ty
me t'pasë në jetë.

Unë dojsha zemër edhe sy
jo aq të qetë.

Po kur ti çave terrn' e lashtë,
kur le shtëpi,
s'u trembe se dyshek me kashtë
të pret n'Veri;

kur fatit t'dhanë s'i bane bisht,
(i ashpër t'jetë!)
dhe s'vune ti unazë në gisht
qetsi me gjetë;

në sytë e tu unë oqean
pashë atëherë.
Dhe m'u duk jeta në tufan
si në pranverë.

E ktheva zemrën unë në zjarr
për ata sy.
Dëshira m'lindi: deri n'varr
të jem me ty!

1953

LULES QË MBIN NËN BORË

*Të gjithë më thonë i ftohtë jam,
S'e dinë se zjarr unë kam në gji.*

Lulzon ti dimnit në tufan
përmbi lëndinë,
dëbor'n e ftohtë sipër mban
edhe nuk ngrin.
Të gjitha lulet duen pranverë
e ngrohtësi,
Veç ti n'të ftohtë çel, përherë
kërkon veri.

Ti zjarr ke borën, mu nën borë,
aty zen jetë;
edhe në akullin dimnor
ti gjen të nxetë.

Lulzim i heshtun, që bulon
në mbrendësi...
Me dashurinë sa fort gjason
që kem' në gji...

1954

DASHUNIA

Ç'asht dashunia? — flasin shumë në botë.
Ca lule vjeshte, që gënjejnë rininë.
Ç'asht dashunia?.. Veç një andrr' e kotë, —
thonë gjithë ata, që s'njohën dashuninë.

Ç'asht dashunia?.. Interes n'dy anë.
E krahasojnë ate me tregëtinë
të gjithë ata, që rini n'zemër s'kanë
e s'mund ta gjejnë në jetë kurrë dashuninë.

Ç'asht dashunia?.. Lule e vërtetë,
por plaket jeta, ajo ma nuk ndrin, —
thonë gjithë ata, që s'jetojnë dot një jetë
e s'kanë fuqinë ta mbajnë dashuninë.

Asht dashunia: krue i pashterim!
Sa herë që pi, ma shumë të shtohet eti.
N'te pasqyrohet qielli në kthjellim,
ma e pafundshme ajo asht se deti.

Asht dashunia: erë e lirë, që fryn
e plagët ma të randa t'i shëron,
minierë e thellë, që plot visare ndryn,
pallat prrallor, ku luntunia rron.

I ka ajo dy sytë porsi perria,
zemrën e saja ma të nxehtë se zjarri,
flokët — të arta, ndjenjat — si magjia,
me te ndër lufta bie luftëtari.

Edhe nuk vdes. S'asht andërr kjo. E vërtetë.
Për gjithë ata që kanë dashuni.
Ajo provohet veç një herë në jetë,
nuk vdes, as plaket kurrë si për çudi.

1953

ASAJ QË I NGJAN ANDRRËS SIME

Që në rininë e parë kam andërrue
për vajzën që do kisha unë dikur.

Më merrte shpesh një mall i pashpjegue
e zemrën qetë s'e ndjejsha në krahnuer.

Jo shumë e qartë ishte kjo andrra ime,
ma fort i ngjante erës që barit,
kronit të vogël, pyllit me blerime,
pranverës plot me ngjyra, që mahnit.

Por ma e qarta vijë ish, që në jetë
vajzën ta kisha shok në vështirsi.
Në mos të bukur, thjeshtësia vetë
t'ja hijeshonte ftyrën si dhunti.

Kaloj koha. Andërrat rinore
në një fytyrë të vetme m'u shndrruen mue

Unë s'e harroj kurrë ditën pranverore
kur sytë e mi panë të dy sytë e tu...

Na rrinin para: librat, shkolla, puna,
përpjekje dhe mundime plot në udhë.
Por ma e lehtë tash para nesh furtuna
e jetës dukej. Ndjenim ma shumë vrull.

Ti çdo minutë tashti më dukesh pranë,
sikur buzqesh e rrugën çan me mue...
Dhe njëqind herë fati po të ishte dhanë,
veç ty në jetë unë kisha me t'kërkue.

1952

NUK DI SE SI MË LINDI DASHUNIA

Nuk di se si më lindi dashunia,
nuk di se si u lidhëm na të dy.
Porse më duket: gjithë vitet e mia
sikur përhera unë kam qenë me ty.

Në fund të dheut fshehun ti po të ishe,
me falë po t'duhej ma se sa një jetë,
porsi kalorës prrallash do të vijshe,
ndër njëmijë shtigje ty kisha me t'gjetë.

S'të dashunoj si zanën mrekullore,
që fërfërit n'mëndafshe anembanë, —
si shokun por ma të afërt, që përdore
kalojmë brigje e shtigje pranë e pranë.

1953

PËRGJYSMË

Që kur e nisëm dashuninë
na fjalët tona ligj i bamë;
përgjysmë ndamë na lumtuninë
dhe hallet gjyspërgjys i ndamë;

Çdo gja përgjysmë do e kemi n'jetë
qysh se dy fatet i bashkuem.
Kur njani frymëzim të ketë,
do jetë dhe tjetri i frymëzuem.

Unë flas për ty e ti për mue
si për vetveten, kush t'na pyesë.
Dhe me ba fjalë e me u zemrue
të drejtë na kemi gjyspërgjysë.

Në t'ardhmen vajzn' a djalin tonë
përgjysmë do e kemi unë e ti.
Por gjysmat tona gjithëmonë
janë edhe mbeten vetëm një.

1953

**NA SOT MUND TË ISHIM DHE T' PANJOHUN
T' VJETËR**

Na sot mund të ishim dhe t'panjohun t'vjetër,
por ka në jetë një shteg, që t'lidh përherë
vetëm me një dhe kurrë me ndonjë tjetër,
me sy të tillë dhe kurrë jo me të tjerë.

1953

VEGIM

Mbramë në andërr shumë unë ty të prita,
Zemra sot më ndjell mue dashuni
që në rreze t'parë sa çeli dita,
n'këtë mëngjez të kthjellët sa u ngrita
sytë e tu iu falën syve t'mi.

Më kujtohet: lulëzon pranvera,
në një fushë me lule jemi shtrur
pranë burimit t'freskët n'andërrime,
duert e tua bahen kupa ime
dhe pasqyrë e kthjellët sytë e tu.

1953

LULET

Të falnderoj për lulet pranverore
që m'çon ti prej Shqipnie, e shtrenjta ime,
nga thellësia e zemrës dashnore
m'i prune këto lule dhe kujtime.

Pranvera ka fillue tek ne. N'hare
lulzon Shqipnia e bukur porsì ti,
me sytë e saj të gzueshëm — nuse e re,
me zemrën që i rreh në dashuni.

Kto lule më kujtojnë mue sot dy sy
të mdhej, të zez, nga pastërtia shkrue,
që 'i dashuni të fshehtë mbrenda kanë ndry,
nga lindja e diellit çdo agim drejtue,

qerpik't kunorë e vetullat gajtane,
buzët në qeshje lehtë tue pëshpëritë,

njëzetvjeçaren me fytyrë zeshkane,
që njëqind vjet po t'mundte kish me pritë.

Unë mirë ta njoh ty zemrën, që të vlon
e dashunon në heshtje. Çdo pranverë
me lulet ma të para më kujton
që dheun e vendit ta kem pranë përherë.

Lules i ngjet atdheu ynë Shqipnia,
që n'breg të Adriatikut lëshon dritë,
ku porsi kroni buron dashunia,
dhe ti, e dashun, — lules që shëndrit.

Unë lulet e Shqipnisë fort do t'i ruej
porsi stolinë ma t'çmueshme në krahnor,
ato do të jenë, ashtu si dy sytë tuej,
frymzimj im, si dielli pranveror.

1953

VASHA DHE TRIMI

Ç'ke dalë kaq heret, moj, në arë
ende pa çelë agimi i parë?

Pranvera heret më ka zgjue,
prashitje gruni m'ka kërkue...

Po dy gërshetat që gjarpnojnë
as m'i fal mue, moj, se t'ngatrojne?

Shif punën tande, ç'ke me to,
ti rrugën mue mos ma pengo!

Unë do të marr, o moj perri,
do të pushtoj në krahë të mi.

Jo, s'më merr dot, s'më ban robneshë,
se bahem zogë e turtulleshë...

Skifter do kthehem unë at'herë
dhe do të za, o moj e mjerë.

Nuk më merr dot. o trim i ri,
se bahem erë, marr arrati. . .

Veriut krahët do t'ja marr
dhe do të za, moj, ty plot zjarr.

At'herë unë Hanë do bahem fill,
do fshihem revet nëpër qiell. . .

Unë yll do bahem përmbi to
dhe do të gjej, moj, ty kudo!

1956

DËSHIRË

Shumë un' kam dëshirë,
do më vinte mirë,
ti të ishe trandafil.
unë të isha zog bilbil,
mbi ty të qëndrojsha
edhe të këndoshja

Unë të isha erë,
ti të ishe qiparis,
të vijshe përherë
natën të bezdis,
t'i përkdhelnja ziliqar
fletët tua në behar.

Ti në mal të thatë
të ishe burim,
unë udhtar i ngratë
djegun në udhtim,

të përkulesha etue
dhe të pijsha pa pushue.

Me dy sytë e dli­rë
jetën due ta çoj.
Do ia çonim mirë,
o ti shoqe moj!

1953

MEDITIME PËR RAKETËN

Gjumi këtë nat' s'më zë, raketë,
Këtu në lugin' të Shqipërisë.
që u lëshove lart posi shigjetë
si fitore e mendjes, e gjenisë!
S'më zë gjumi sonte, arratinë
mendja ime mori nëpër qieje;
zemra thellë ndjeu krenarinë
që Komuna lart u ngrit ndër dieje!

Pambarimin mendja ime çan.
I mistershëm ndjehem dhe kozmik.
Po kur shoh një drapër e çekan,
përmbi tokën-nënë vij me vrik;
dhe i them vetes: zbrit ti nën re
dhe në tok' hidh çapin me guxim;
nguli këmbët mirë te ky dhe
që të fluturosh në pambarim!

Komunizmi është pranverë e jetë,
komunizmi është ëndrr' e fluturim.

Ç'fuqi ka njeriu po të ketë
në gji zjarr për jetë e një qëllim!
Ç'fuqi ka kjo dorë, që vampirët
nëpër shekuj ty ta pren', Njeri!
Po i zgjidhe duart nga zinxhirët,
do të zgjidhësh Prometenë e ri!

r959

**KËNGE E RE
PËR
DASHURINË E VJETER**

(Poemë)

«Nga gulçimi buçeti era,
se rënkojn' e qajnë gratë;
çlodhuni pak, moj të mjera,
se punoni dit' e natë!
Burrat vetëmë ju lanë
dhe ripen ndë dhe të huaj;
ata më keq nga ju janë,
se ju rroni ndër vend tuaj.»

A.Z.Çajupi
(Malli i Shqipërisë)

I

Nuk e zuri gjumi fare mbrëmë
dhe një vit iu duk kjo natë e gjatë.
Asaj nuk iu ndanë hall' e gjëmë,
si nuk ndahet era në shtërgatë!

Nuk e zuri mbrëmë gjumi fare
jo pse ndrroi vend e shtrat, si thonë;
as nga kënga e lehtë e asaj kitare,
që në molo ndjehej natën vonë.

Ngritur ish nga shtrati disa herë,
në ballkon të «Vollgës» kishte dalë;
her' shih' detin që kish rën' të flerë,
herë kthente sytë shihte djalë.

Në atë ças kushdo po ta shikonte,
do të thonte: është njeri me hënë!
Asnjeri nuk mundej ta kuptonte
ç'ndjente atë natë ajo nënë.

Ndërsa tej në det po llamburinte
një dritare e hekurt në të aguar;
Xheladini në një fron po rrinte
dhe vështronte brigjet i menduar...

Vall' në skelë cila do ket' dalë;
Afërdita e bukur symëshqerë
apo gruaja, që mori malë,
që është kthyer në një plak' të mjerë?

Dhe shikonte veten në pasqyrë,
tek rruhej, siç kish zakon, çdo ditë,
flokët kishin marrë tjetër ngjyrë,
nga fytyra ikur kish të ritë...

Sytë e saj ai kish ëndërruar
ndër ullishtet e Kalifornisë,
sytë e saj si yje. «Por, mashtruar
mos më kan' «të kuqtë» e Shqipërisë?

Mos nuk kam as djalë dhe as grua,
mos nuk kam as vatër, as shtëpi?!»

Kur sirena në ajër u dëgjua,
asaj zemra thua se iu ngri.

Ajo kishte parë plot vaporë,
gaz e lot prej tyre kish provuar,
porse ky ja ndrydhte kraharorë,
thua se mbi gjoks i kish qëndruar.

Ashtu siç afrohej drejt limanit
ky vapor e gjithënjë zmadhohej,
asaj lëmshi në zemër i shtohej
edhe ndjente vetëm zënë e xhanit.

Ky vapor qëndronte si një urë
ndërmjet hidhërimit dhe gëzimit,
ndërsa binte napa e agimit
edhe era lehtas rrih' flamurë.

Atë pa te shkallët e vaporit
edhe sytë nga një cip' iu zunë.
I gjëmonte drrasa e kraharorit,
siç gjëmojnë veshët në furtunë...

* * *

Aq i shpejtë qe ai vështrim
që u kryqëzua ndër dy vetë,
sa për një sekondë, një vegim,
mund të shihje tërësisht një jetë.

Sytë e njëri-tjetrit në sy mbetën,
si të ishin verbuar nga një diellë;
sytë, që skalitin tërë jetën,
ngazëllimin dhe farmak'n e thellë.

Ai me papjon i veshur ishte,
ajo me fustan prej kombinati,
ai pamje xhentëlmeni kishte,
ajo si fshatare Progonati.

Djali këto çaste buzëqeshte,
herë shihte të ëmën, herë të anë.
Dhe kjo pamj' e rrall' në gji i reshte
një trishtim e, ndofta, tramundanë!

Ajo shihte burrin, djali të anë,
burri përnjëherësh shih dy vetë.
Që të tre ata lojtën një dramë,
që në skenë zgjati njëzet vjetë.

Dhe kur molon drita e diellit kapi,
gjokset nisën që të ndjenin zjarrë.
Zemrat kishin marrë ritëm hapi,
hapat ritëm zemre kishin marrë...

Edhe ndali hapin pak i zbetë,
për një ças sikur e tundte deti;
zgjati dorën ftohtë dhe i qetë,
si i huaj gruan përshëndeti.

Ajo dhe pse pa sa kish ndryshuar,
që kur zbriti, sa ja hodhi sytë,
desh t'i hidhet fort në kraharuar,
porse «jol» i tha një ndjenjë e dytë.

Desh t'i hidhet, deshi ta pushtojë,
siç e pati rrokur kur qen' ndarë.
Porse ndjenja s'mundi të fitojë,
dhe i zgjati dorën zemërvrarë...

Po t'i shihte njeri këto duar
si u zgjatën edhe si u dhanë,
do të thonte: kurrë dashuruar
këta njerëz ndërmjet tyre s'janë!

Po dhe ndryshe ndodh, do thosh një tjetër,
ndodh që për sho-shojnë japin kokën
burrë e grua; dy dashnor' të vjetër
edhe kur takohen, shohin tokën!

Ndodh, e çfar' nuk ndodh në këtë jetë.
por as ata vetë s'e kuptonin:
dashuria ftohurë të jetë
apo njëri-tjetrit ja mbulonin?

Djali atë çast i ngashëryer,
pa ja paraqitur hiç njeri,

iu afrua të atit dhe rrëmbyer
fort iu hodh në qaf' me dashuri.

Për një ças atij i erdh të qajë...
kjo për njëzet vjet qe puthje e parë.
Po pastaj sërish nisi të mbajë
ftohtësinë, miken e pandarë.

Dhe s'do kishte gjetur njeri fjalë,
në mes t'asaj heshtje tek qëndronin,
po mos ja kish behur shpejt një djalë,
një oficer që i foli: «Urdhëroni!»

Atij mendja prap iu turbullua
me gjithshka dëgjuar kish më parë.
Edhe kur doganës iu afrua,
mendoj me vete: «Sa dollarë?»

Por surpriz' të tillë s'kishte pritur!
Pes' minuta ndenji në doganë.
Për dollarë as që e kishin pyetur.
«Mund të shkoni, shok, për në Tiranë.»

«Shok» ai në jetë s'kishte ndierë
dhe iu duk sikur i ra nga qielli!
Përmi akull thua desh të bjerë
ajo fjalë si një rreze dielli!

II

Shumë dashur qenë ata të dy
që prej asaj dite q'u bashkuan,
porsi në pasqyrë sy më sy
njëri-tjetrit shpesh iu pasqyruan.

Ajo dashuri e vjetër s'ishte,
s'ishin dashur që në fëmini,
porse kishin vjedhur misërishte
shpesh së bashku në arën përkarshi.

Shumë herë ai e ngiste kot
dhe këmishën shpesh ja kish coptuar,
por në dorë shenjë e kish dhe sot
ku ajo me dhëmbë e kish kafshuar.

Kui fëmijët loznin në livadh,
që të gjithë asaj i thonin burrë.
Dhe pse pesë vjet ai qe m'i madh,
në vrapim asaj s'ja dilte kurrë.

Dhjetë vjeçe ishte, po kur fliste,
ta kandisje më mos kishe shpresë.
Kur e thonte fjalën ajo e priste,
siç e pret malsori kur jep besë.

Ai gjithënjë qe këmbëçjerrë
edhe në çdo punë fort nxitohej,
shpejt e zgjaste dorën të të bjerë,
po dhe shumë shpejt ai pendohej.

Miqësinë shpesh të dy e prishnin
dhe megjithse prindët qenë miq,
dy fëmijë fqinjësh ata ishin,
por qëndronin gjatë si armiq.

Dhe ndër mend ahere kujt i shkonte
që këta armiq kaq kokëshkretë
do vinte një ditë t'i bashkonte
edhe prap t'i ndante njëzet vjetë?

Po një ditë toka kur qe pjekur
edhe dega e mollës qe rënduar,
ky babai i Xhelos fytyrmekur
një babai fqinj i qe drejtuar:

«Gjer më sot ta them më vinte rëndë,
të ta them guxim mora tani:

ti ke tokën, unë kam parmendë,
a s'e lidhim këtë miqësi?»

Në të hyrë, në mejhan' të fshatit,
dy duar të vrazhda krisën gotat.
Pa së shpejti krisi Progonati,
ra gërnetë sa u tund gjith' bota!

S'ish e pasur dasma në të ngrënë,
po e pasur dasma ish në këngë,
që buçitën fort me diellë e hënë
dhe i hapnin zemrës gaz e brengë:

«Bjeri sot gërnetës,
bjeri sot dajresë,
që t'i japësh zemrës
dritën e rrufesë!

Bjeri sot dajresë,
bjeri sot gërnetës,
që t'i japësh zërit
forcën e trumbetës!

Ngreje sot dollinë,
ngreje me raki,

që të shohësh ëndërr
fusha-begati,

Dhe pse s'kemi tokë,
muskuj kemi plot!
Bjeri fort gërnetës,
ta përmbysim sot!>

Nja dy ditë ata do të pushonin,
punë e rëndë i priste në të tretën,
nja dy ditë mish do të shijonin,
pastaj gjizë e qepë tërë jetën!

Ngazëllenin zemërat e reja,
po përbrenda ruanin një hije,
dhe u dukej për një çast dajreja
porsi lodërtare tragjedije...

* * *

Që të dy ata kthenin ugarë,
në një torbë hanin edhe pinin
dhe një herë s'i shihje të ndarë,
përqafuar binin edhe gdhinin.

Këto vjet kaq mirë ajo ish thekur,
kishte lulëzuar dhe gufuar,
thua vetë dielli e kish pjekur
ashtu siç pjek pemën e praruar.

Xhelua, që kurrë s'kishte ndjerë
në ato sy magjinë e dashurisë,
tani si i dehur ishte bërë
nga aromë e lules së qershisë.

Xhelua nuk qe dhe shumë i zgjuar.
s'thua dot se s'kishte shok të dytë,
por kishte një zemër të qëruar
ndaj e donte Dita si dy sytë.

Kur ndonjërin puna e kapiste
edhe këmbët nuk e mbanin dot,
njëri syresh zemrën do shqiste
e për tjetrin do të derdhte lot;

me trupin e vet i bënte hije,
fletë i kthente duart për freski,
sa pa u afruar s'mund të dije
ishin aty dy a një njeri.

Kaqe shumë u deshnë ata dy vetë,
dashuri të tillë fshati s'njihte;
dhe nga dashuria një i tretë
doli këtë botë që të shihte.

Doli të kërcejë këtë valle
që vazhdonte prindi gjer sa vdiste,

doli që të ketë uri e halle,
ndofta mes për mes dhe që t'i priste!

Ata kishin bërë shumë fjalë
për trashëgimtarin që do vinte...
Dhe kur lindi djali: «Eh, ti djalë!
Ti bandill!» ai përpjetë e ngrinte!

Edhe shtroi sofrën ta festonte.
Ç'iu gëzua zemëra e mjerë!
Nëpër mjergull ëndërre vështronte,
sikur pasuria i erdh në derë!

* * *

Por çdo ditë mehej pasuria
që kur ky i treti erdh në jetë.
U shit lopa, pastaj u shit dhia,
mbeti plugu vetëm me dy qetë.

Xhelua punonte vetëm në arë
dhe në mbrëmje kthehej i kapitur,
ajo krah s'i jepte si më parë,
se tani fëmija duhej rritur.

Dhe atë vit me të ardhur vjeshta e tretë
— buka s'na mjafton — ajo kish thënë.
Kish menduar ditën Xhelua vetë,
dhe i vinte veten për të ngrënë.

Për të parën herë zemëruar
jo me Afërditën, po me jetën,
natën në dyshek kish mermëruar:
ku e kanë fshehur të vërtetën?

Xhelua dritëshkurtër që në jetë,
s'ish prej tyre ai, që, kur shikojnë
botën rënë kokëtatëpjetë,
kokëlart atë duan ta çojnë!

Por në atë minut nga ajo shpuzë,
që mbuluar krejt nga hiri që,
krejt vetiu fjala i erdh në buzë
si pema që bie vet përdhe.

Edhe ishte bërë që atë natë
fort i ftohtë ai me të tjerë,
sa së shoqes shpesh i thonin gratë.
do ket' shkelur xhindër, moj e mjerë!

Xhelua të shoqen prapë e donte
dhe përdit' më shumë donte djalë.
Po dëshirë s'kish të kuvendonte
dhe në mbrëmje s'thoshte asnjë fjalë...

* * *

Djali në të dytin kishte hyrë,
ajo në të tretin mbi njëzetë.
Thatësia atë vit mynxyrë
e kish djegur fare bereqetë.

Dhe parmendë e ndryshkur kishte mbetur
si blindazh nga lufta shkatërruar;
të dy qetë me të zotnë e tretur
posi robër lufte dorëzuar.

Kishte shitur Xhelua atëherë
të dy qetë e punës dhe shtëpinë
dhe së motrës i kish rën' në derë
me të shoqen dhe me çiliminë.

— Do të iki unë, Afërditë,
fati vetë nga ky vend më ndoq, —
sytë e saj më sikur s'patën dritë,
dhe për or' të tëra u përpoq.

— Do të rrojmë plisat duke thyer,
por të pakën, Xhelo, është dheu yt. —
Porse Xhelon keq e kish mbërthyer
frika e jetës, posi dar' në fyt.

— Do të bëj andaj para me punë,
që të vëmë dhe ne pasuri. —
S'dinte se ç'e pret, diell a furtunë,
kish dëshirën «të fitoj» në gj.

— Xhelo, djali shpejt ka për t'u rritur,
do na bëhet krah për të fituar! —
Mbushur lot ajo ja kishte pritur.
Ai fjalën nuk ja kish dëgjuar.

Për të parën her' ndryshe mendonin
që kur zuri rrënjë dashuria;
në sy njëri-tjetrin s'e shikonin,
thua përsëritej fëminia...

III

Ajo hije burrë ish apo grua,
që i binte arës pa pushim
me hosten në dorë e dukej thua
se një valle hiqte pa mbarim?

Fort e vjetër ajo valle ishte;
skenë fushën kish, shëlgjet lotues,
vegël ajo vet' parmendën kishte,
spektator kish diellin përvëlues!

Ajo hije grua qe dhe burrë,
short i tillë në jetë i kish rënë.
«Baba» djali s'kish thërritur kurrë,
s'dinte ç'ndryshim kish «baba» dhe «nënë».

Dy detyra kish ajo në jetë:
një e bënte të ish e ashpër shumë,
tjetra e bënte të ish e butë, e qetë
dhe me këngë atij t'i ndillte gjumë.

Në ata plisa djali ishte rritur
dhe kish mbushur pesë atë pranverë,
ish rrëzuar edhe prap ish ngritur
pas parmendës ai qindra herë.

Oh, po kur do vinte ditë e madhe,
kur do ngrihej edhe s'do rrëzohej
dhe gjyqtar i rrept' për këtë valle,
që hiqte e ëma, do të çohet?..

Përcëlluar ishte nënë diellë,
i qe nxirë dhe lëkura e tretë
dhe fytyra dukej brazdë e thellë,
ku kaluar kishte plugu-jetë.

Porse nuri jo, s'i ishte tretur,
sytë kishin prapë bukuri.
Ajo dukej posi tokë e etur,
që është tharë vetëm për një shi.

Edhe vlagën sërish me ta marrë
pjek kallirin, pjek edhe bostanë,
ndaj kapteri vëngër e kish parë
kur kaluar kishte aty pranë.

Dhe në mbrëmje pritën i kish zënë
ai gruas, që vinte me djalë.
«Mirë mbrëma» lehtas i kish thënë,
i krekosur para i kishte dalë.

«Mirë mbrëma» ajo qe përgjegjur
dhe kokulur bregut iu drejtua.
Po kapteri, ai ujk i regjur,
iu afrua dhe i tha: «Të dua»!

«Duaj gruan!» ajo shkurt ja preu.
«Ty të dua!» briti i zemëruar.
Dhe damari i ballit i kërceu,
si përbindësh iu hodh me dy duar!

Tërë forca që kish ajo grua,
ajo grua që ish baba dhe nënë,
me urrejtjen zemrës iu bashkua
atë mbrëmje pranvere pa hënë!

Djalë i vogël, që kish mbetur prapa.
zënë e saj kur nisi të dëgjojë,
vrapin mori, hodhi dhjetë hapa
edhe nisi të ëmën të ndihmojë!

Mbi kapterin u hodh duke britur,
duke e çjerrë, duke e kafshuar;
thua djali sonte ishte ngritur
kurrë plisash më për t'u rrëzuar!

Porse hije e errët, që u mund,
pasi u zvarris dy a tri herë,
si u ngrit më këmbë dhe u shkund,
armën nxori për të mbrojtur «nderë!»

Edhe desh e vrau për një grimë,
që nga farkëtorja, në të kthyer,
një djalosh mos dalkësh vetëtimë
dhe nagantin mos ja kish rrëmbyer!

Mu në nofull grushti e qëlloi.
Qindra yje panë sytë e nxirë.
Pasta j pors i hije fluturoi
dhe u zhduk djaloshi në errësirë...

* * *

Monotone vitet shkonin, thua
përsëriste çdo vit vitn' e parë.
Ajo nënë burrë ish edhe grua,
që hiqte një valle në atë arë...

IV

Përmes udhësh mbushur me reklama,
ku përmbyste firm' e re të vjetrën
dhe pizhamat vareshin ndër xhama,
dy opinga ndiqnin njëra-tjetrën.

Njëri qeshte lehtë me ironi,
me shikimin-akull një i dytë.
E vështronin sytë me çudi
dhe ai me çudi vështronte sytë.

Disa sikur thonin: — Je në vete?
Dhe të tjerët: — Ti këndeje çfar' deshe?
Kish trokitur nëpër kabaretë,
kish baritur nëpër shumë sheshe;

pa u falur yjet ngrihej heret,
lante pjata, gjer në agim qëllonte.
Siç ndryshonin dama kavalierët
dhe ai padronët i ndryshonte.

Posi zgavra sytë i qen' thelluar,
 thua gjumi rëndë i kishte kotur.
 Ndofta mbrëmë kishin ndenjor zgjuar
 duke ëndërruar të përloitur?

Po, po, malli e kish marrë shumë
 për një arë, për dy silueta. . .
 por vendosur kish të rrij' pa gjumë,
 të fitonte ca para të shkreta;

që në fshat të kthehej e të blente
 ndonjë ar' me ujë e një shtëpi
 me «qerpiq të kuq» aty të ngrinte,
 që ta shihte «kulla» me zili. . .

Porse shpresat shpejt qenë verbuar,
 sikur pritë i dolën Himalatë.
 veç opingat ai kish ndërruar,
 për këmishën blerë kish kravatë;

pasuri s'të falte Evropa,
 siç ahëre ëndërr e kish parë;
 Evropa donte mish për topa
 dhe jo duar pjata për të larë!

Dhe vazhdonin udhë ato këmbë
edhe njëra-tjetrën ngatërronin
dhe i vinte shpirti mu në dhëmbë
«s'ka më punë!» kur e lajmëronin.

Edhe në Paris kishte jetuar,
por Parisi atë e kish parë.
Vetëm ca taverna kish shikuar
dhe ca njerëz ndër trapeza ndarë.

«S'na sulmojnë!» jakëngrirët thonin.
«Mazhinoti do të jetë varr!»
Por dokerët vëngër i shikonin
dhe me kupë i hidhnin gjoksit zjarr.

Lioni pastaj. Transatlantiku...
për udhtim të largët ishte nisur.
Nga Evropa ai natën iku.
që të gjente fatin e bitisur.

Kjo kala e madhe sikur fliste
për jetën që bënin ato brigje.
Mbrëmjeve në salla xhazi kriste
edhe veshja e grave s'njihte ligje.

Në katet e para qe paria,
njerëzit e bankave, të kasës.
Dritare-dritare hirarkia —
kurse ky udhtonte «jashtë klasës».

Dhe kur në Nju-Jork portat u çelën,
ish qytet a vend i shenjtëruar?!
Me vështrimin humbur sytë i ngelën
thua fare qe hipnotizuar!

Por nga shpejtësia u çudit
që iu xhvat valixhja dhe s'u pa...
Ja, kështu e prenë atë shirit
këmbët me opinga në SHBA!

V

Ka zogj që gjith jetën fluturojnë
edhe vdesin duke fluturuar,
ka dhe zogj që plehrave rrëmojnë
dhe në çerdhe ngordhin të harruar. . .

* * *

Që nga Nili i largët shtërgjet vinin
dhe, në Drin e Vjosë me të sosur,
shihnin lart në qiell si shqipet binin
përmbi dhe me krahë të gjakosur.

Për ato nuk binte kabanë,
s'kishin në varrim shqiponjat-nëna,
si nderim gjëmonin anembanë
vetëm breshëritë me të shtëna!

Ç'vdekje ish ajo! Sikur nuk vdisnin,
bula trëndafili e mbushnin qiellin,
sikur në një vazhdë drite shkisnin
për t'u pjekur atje lart me diellin. . .

Bukuri e shqipes s'kish të ngjarë
kur në qiell lart e falte jetën
dhe, sa herë shtërgu e kish parë,
ulej Vjosës, Drinit lagte fletën;

në ujët e gjakosur fletën lante,
ku shqiponjat trime qenë shtrirë,
që në krahë atyreve t'u ngjante
kur të shkonte larg në shkretëtirë...

* * *

Natën djalit kur i vinte gjumi
edhe sytë i mbylleshin ca pak,
i tregonte nëna ç'është lumi,
ç'është dhelpira edhe ujku plak.

Por jo, sonte djali s'donte prralla
dhe nuk po i vinte qorri gjumë,
nga s'i shkonin sytë nën qepalla
dhe i bënte nënës pyetje shumë.

— Pse të flerë e vumë ne tavan
mikun që na sollën në shtëpi?
— Ai, biro, është partizan,
e kërkojnë armiqtë me qiri.

— Ç'do të thotë fjala partizan
që dëgjuar shpesh e kam, nëno'?

— Partizani për liri-vatan
as dhe jetën s'e kursen, biro.

— Ç'është vatani, nënë, dhe liria,
që në këngë dëgjohen gjithmonë?

— Bir, vatani është Shqipëria
dhe liria është jeta jonë.

— Po fytyra e tij përse ish zverdhur
dhe këmisha ish e kuqe flakë?

— Në betejë, biro, gjak ka derdhur,
se në kraharor ka marrë plagë...

* * *

Kaqe ditë ajo e kish mjekuar
edhe natën shpesh e kishte gdhirë,
porse sytë s'ja kishin shikuar
njëri-tjetrit ata në errësi.

Shpesh të mirën kur e bën, njeriu
e fsheh dorën, tjetri turp mos ketë.
Kur të mirë i bëjnë, syt' vetiu
ulen e vështrojnë tatëpjetë.

Po një çast dy sytë e tij u ngritën
dhe, përmes një rrezeje të thyer
në fytyr' të saj llamburitën,
shkuan te naganti i rrëmbyer...

Si? Ti thoshte vallë, që atë natë
e kishte shpëtuar prej kapterit?
Kjo për partizanin ish lëvdatë,
ndjente krenari dhe turp njëherit.

Por ajo e pa se si shëndritën
ata sy, kur mu në sy e panë;
si rrufe në mendje solli pritën
dhe mornica prap në trup i vanë.

Ishte kallajxhiu vetullngritur,
që bariste fshat më fshat ahëre;
q' Afërditën e shpëtoi papritur
dhe s'u duk më prej asaj pranvere...

Ritmi i zemrës asaj i ndryshoi,
siç ndryshon kur ndjen për her'të parë
dashurinë. Por nuk e tregoi.
Dhe i hoq fashën, plagën për t'i larë.

Sytë e mendjes shpesh atë fytyrë
nëpër ëndrra e patën shikuar;
dhe kapteri kur «trego» qe shfryrë,
kallajxhinë nuk e pat treguar!

Desh t'i thotë — Jam shumë' e gëzuar,
(flas në emër të zemrës, të vërtetës)
që mik në shtëpi sot të kam shtruar
dhe që je ti komandant i çetës!

Porsa buza s'mundi dot ta shpjerë
urdhërin e zemrës në vend.
Ndjenja s'e çan udhën dot, shpeshherë,
kur nis me logjikën bën kuvend.

Edhe s'i tha kurrë asnjë fjalë
— do të flasim, koha kur ta sjellë —
Dhe herë ulej poshtë, shihte djallë,
herë çonte lart ujë edhe gjellë...

... Ditët fluturonin e më s'kthenin,
plaga pak nga pak po mbyllej fare.
Fshehtas ata miq veten e ndjenin
që nga mbrëmja e largët kaq vjeçare...

Për një muaj rresht, mik i shtëpisë
shpejt u bë ai. Edhe ndajnatë
zbriste me ngadale prej çatisë,
hidhte me kujdes çapin e gjatë.

Ajo vatër, burrë që s'kish parë,
tani erë burri kishte; thua
frika, që ish mike e pandarë,
nga të katër sytë u largua.

Djali zu lexonte abetare
dhe të shkruajë emërin arriti.
Atë që s'e bëri babai fare
po e bënte partizan Reshiti.

Këtë kohë larot bridhnin fshatit
dhe lart në çati dy sytë ndrisnin.

Lufta kriste afër Progonatit,
partizanët komandantin prisnin...

VI

Ai qe shëruar, s'kish më plagë.
Kishte hyrë tani vit i dytë.
Po ka plagë, që djegin si flakë,
hapur jo nga plumbi, po nga sytë...

* * *

Që kur iku Xhelua atëherë,
pasi kishin shkuar kaqë vjetë,
ajo atë dorë kishte ndjerë
që i duhej kaqë shumë në jetë.

Ajo dorë ishte posi darë,
tërë kallo shkuar e përshkuar;
ajo dorë ishte plot damarë
në ngjyrën e detit të zemruar.

Gjith' shuplaka pulla-pulla vinte,
ciklat e kallait kishin mbetur,

dhe gishti tregues përkulur rrinte
nga që plumba mbi armiq kish tretur.

Ajo dorë që për të adhuruar,
frika zhdukej, po ta kishe pranë,
ajo dorë atë e kish shpëtuar
atë natë, kur rrethimin çanë.

Do kish mbetur ajo me gjith' djalë,
do të ish djegur bashkë me shtëpi,
ajo dorë po mos t'i kish dalë
shpëtimtare në atë stuhi!

Dhe kaluan pyje e livadhe
nëpër tym baroti, posi re.
Për të s'kish më lumtëri të madhe
se të rronte me ata mbi dhe!

Dhe kur djali o ajo rrëzohej,
ai rendte shpejt që t'i ndihmojë,
i ngrinte më këmbë, pastaj çohej.
pastaj u qëndronte praparojë!

Ajo atë dorë ëndërronte,
t'i lëmonte ballin, syt' gështenjë.

Po sa herë që kështu mendonte
e shtrëngonte fort një parandjenjë!

Sytë e tij shikonte ballpërballë,
që prej vitesh s'kish dërguar letër.
Në ato vise ai ç'bënte vallë,
është gjallë. të ket, marrë tjetër?

Dhe një mëndje i thoshte: duhet pritur!
Po një tjetër: flake derëzinë,
që s'qëndroi djalin për të rritur,
para teje — zgjodh Ameriqinë!

Siç përplasen dallgët nga stuhia,
zemra i rrihte fort gruas së mjerë.
Urrejtjen e ndan nga dashuria
veç një fill i hollë nganjëherë.

Dhe këto dy ndjenja e mundonin
kur në çetë ai e përshëndeste,
kur dy duart djalin ledhatonin
dhe ajo aty memece mbeste. . .

* * *

Vetullat e djegura nga flagët
ngryseshin shpeshher' mbi sytë e zi.

Ajo, q'i shëroi atij plagët,
plagë i kishte hapur përsëri;

plagë që s'e lë njerin' të flerë,
plagë që rri hapurë për jetë,
plagë që s'shërohet kurrnjëherë,
po nuk u bë fashë zemra vetë!

Kurrë ai në jet, s'kish dashuruar,
dashurisë nuk i njihte emër.
Kur shokët e tij qenë martuar,
atij tjetër gjë i rrih' në zemër.

I kish thënë nëna: bir o djalë,
erdhi koha nusen për të zënë;
ai thënë «jo» s'i kish me fjalë,
po dhe «do martohem» s'i kish thënë.

Fshat më fshat ai kish kallaisur
me një thes në krahë shumë vjetë.
Dhe të shohë vetë i kish rastisur
ç'piqej në kusitë e tenxheretë!

Dhe njëherë, mbushur zemëratë
kundër dhunës, fort i ra kapterit.

Edhe mori malin që atë natë,
iu bë shok nagantit, maliherit!

Maleve u end dhe pyjeve.
Nuk e zinte dot asnjë xhandar.
Ecte nënë dritë të yjeve
deri sa u poq me një Pishtar!

Me të morën udhën nëpër flagë
dhe gjëmuan malet nga rrufetë.
Në betejë ai mori dy plagë,
tani mori dhe plagën e tretë...

... Në ata sy sikur iu pasqyruan
të gjitha ëndrrat, që në emër kishte.
Do t'i thosh ai asaj: të dua!
ligji i rreptë partizan mos të ishte;

po, të dua, ai do t'i thonte,
po mos të ishte në prak robëria.
Priste ditën lufta të mbaronte,
kohën që kërkon vet' dashuria...

Dhe luftonte dyfish i harbuar
mu në ball' të sulmit partizan;

të shpejtonte ditën e shënuar
kur t'i thonte: Afërditë, xhan...

* * *

Në bregore krisën breshëritë!
Një shqiponjë për në diell u ngjit!
S'i tha dot asaja: Afërditë!
As ajo nuk i tha dot: Reshit!

Njëri-tjetrit ata nuk ja thanë
fshehtësinë që kishin në zemër.
Po me zemrat pranë ata u ndanë,
dashuria s'mbeti e paemër.

Ra shqiponja përdhe e gjakosur
duke ëndërruar dashurinë.
Po t'ja shihje sytë në të sosur
do vëreje në to gjeraqinën...

Gjeraqina tani mbet e shkretë
dhe fëmija prapë si jetime,
po në zemër skaliti për jetë
syt' shigjetë të shqiponjës trime!

VII

Kishte qarë shpesh duke menduar
dhe sa herë gjumi i kish dalë,
kur në ëndërr fshatin kish shikuar,
vatrën me një grua dhe një djalë.

Gjysmëfjetur shihte shpesh ai
sikur grataçiela e kish zënë
dhe mbulonte kokën si fëmi
që e frikëson nata pa hënë.

I përlotur, këngë shumë herë
pranë Missisipit kish kënduar.
Ndonjë mister fqinj kur e pat ndjerë,
shpesh e kish pandehur të shkalluar.

Ku ta dinte misteri ç'do thotë
ajo këngë e ato fjalë zvarrë:
«Valë e Vjosës, seç m'i mbushe lotë
këta sy, q'u dogjën për të parë!»

Dhe të kthehej desh ai një vit'
Zemra mallin më nuk ja duroi.
Po nga heshtje e gjat' fort u çudit
dhe në tradhëti ai dyshoi.

Posi fqinje me urrejtjen malli
në ata sy të ngrysur shpesh jetonte,
dhe nga dëshpërimi rrudhej balli,
luftën dhe urinë kur mendonte.

Po kur i thosh mendja se martuar
me një tjetër ajo do të jetë,
shpesh në zemër thellë kish provuar
ftohtësinë e peshkut zën' në rrjetë...

* * *

Amerika të thëthin të ritë,
si shushunja gjakun në damar.
Po i mpakeshin, atij fuqitë,
siç i mpaken diellit në janar.

Ditët shkonin dhe atij i dukej
si legjendë gruaja, fëmija.
Pas banakut Xheladini strukej,
dhe më thellë strukej Shqipëria...

Ai me vetminë qe mësuar,
shoqe kishte zënë qetësinë.
Etiketën ai kish fituar,
kish fituar edhe ftohtësinë.

Ai aqë shumë ishte kapitur
nga stafeta që kishte përshkuar,
sa s'kish forcë për të përtëritur
në kujtesë as shtigjet e kaluar.

Keq i vinte që në kët' stafetë
asnjë ndjekës s'do të linte pas.
Po kështu e shkruar qe në jetë
Edhe s'kish më hidhërim as gas.

Po të kenë vdekur, paçin ndjesë!
Po të jenë gjallë, qofshin mirë!
S'i ndihmoi kur qe njëst e pesë —
njëqind herë tani qe vështirë!

* * *

Kur i erdh letra, u gëzua
që ndonjë e keqe s'u kish ngjarë.
Po gëzimi i tija shpejt u shua
edhe nisi prap zymti e parë.

Të thuash të drejtën, mir' s'e priti
gruaja, në mal që kishte dalë.

Dhe kur tërë letrën e lëçiti,
dot s'i kish kuptuar disa fjalë..

«Xhelo prap vuajm', s'e mohojmë
edhe triskë buka e gjërat kanë;
të pangopur ne shpeshher' punojmë,
porse t'ëmbra vuajtjet na janë...»

Vuajtjet të ëmbra? S'e kuptonte
Afërdita këtu ç'do të thotë.
Dhe ndër buzë ai belbëzonte:
ku ka halle t'ëmbëla në botë!

Dhe megjithse ai s'kish ndër mend
që gjysmënjeriu të këthehej,
keq i erdh që «eja» n'asnjë vend
fjala e Afërditës fare s'ndjehej!

Me zyminë, miken e pandarë,
Afërditës i shkroi dy radhë,
sa që ajo, kur letrën kishte parë,
tha: të jetë ai a tjetër vallë?

* * *

Ka njerëz të tillë përmbi dhe,
që në pamje duken si të vdekur,

po q'u shkrepin sytë si rrufe,
në një tel të tyre t'i kesh prekur.

Ai nuk e prishte qetësinë.
Po Departamenti kur e kish
thirrur për të ndrruar shtetësinë —
nuk e ndjeu veten peshk as mish!

Dhe iu duk se më e fundit shenjë,
që e mbante përmbi dhe, e pat!
Dhe iu duk se më nuk ishi i denjë
as dhe për një varr në Progonat!

Veç një shtytje donte, që në re
lart ta çonte ai zënë e ti:
Shqipëri, ti falmë një pash dhe,
falmë një varr mua, Shqipëri!..

... Dhe kjo shtytje erdhi. «Xhelo im,
djali është rritur, u bë burrë
dhe sot ikën jashtë për studim.
Ke vendosur mos ta shohësh kurrë?!

S'duam ne para, s'duam dollarë!
Flet një shoqja jote, flet një nënë!»

Dyzet vjeç guxim ajo kish marrë
që t'i klithte burrit me gjith' zënë!

* * *

Çante valët prap «Transatlantiku»,
ku dikur pat hipur pikë e djalit...
Tërë muskuj ai qe kur iku,
që trofe ja fali kapitalit.

Dhe sot vinte thinja krejt mbuluar,
prapa diellit lënë e kish rininë.
Dhe shtrëngonte fort në ato dy duar
dy valixhet, tërë pasurinë...

VIII

Heshtje. Asnjeri s'thonte një fjalë.
Ç'fjalë në ato çase mund të thohej?
Tej dritares ndiqte vala valën
dhe, si zemra, brigjeve thërmohej!

Oshëtimën era e detit sillte.
të stuhis' së largët oshëtimën.
Dhe në zemrat e të treve ndillte
ritmin e shfrenuar, psherëtimën.

Djali, që e la sa erdh në jetë,
për një ças i dukej si i huaj,
posi gruri që s'e korri vetë,
që s'e mblodhi vetë nëpër duaj.

Afërditës sytë kur ja hodhi,
ndjeu gaz njëherit dhe trishti.
Në dy sytë e saja mendja i brodhi
si në det me dallgë në stuhi.

Nënë e bir mbi të hodhën vështrimin
si mbi një zbrazi të zemrës vet,
që të mbushej donte njëzet vjet,
qëkur ai nisi larg shtegtimin.

Zor ishte të dilte fjala e parë.
Fjalë s'duhej ktu, duhej fuqi!
Sytë që të mbeteshin të tharë,
retë të mos ktheheshin në shi!

Dhe njeri s'e prishi qetësinë.
Flet më fort nga fjala heshtja vetë!
Zemra e tij po merrte ngrohtësinë
posi një i ngrir' që vjen në jetë!

* * *

Drejt kryeqytetit treni shkonte
dhe tre vetë shihnin në dritare,
q'ë vështronin botën ndryshe fare.
Për atë tunel djali tregonte:

— Ja këtu, baba, ne ditë e natë
gemë me brigadat e rinisë
dhe i dhamë në nëndor dhuratë
hekurdh'n e parë Shqipërisë...

— Mir' paguhet puna nënë dhe, —
shtoi ai, — dy vjet me të jam marrë...
— Por — tha djali, — ç'kohë e bukur qe
ajo kur ne ishim vullnetarë!

Nënë e bir e bënë me durim
kthesën në ndërgjegje ka shumë vjetë.
Ai do ta bënte këtë «pastrim»
— s'ish e lehtë — sot, në pesëdhjetë!

Por ai nuk erdh për t'u pastruar
në ndërgjegje, as të kërkonte fat.
Tjetër ktu, kur erdhi, kish menduar:
veç një varr të kish në Progonat!

Dhe qe shpesh gati të thosh në vaj:
«Shqipëri, ti jepma varrin tim!»
Porse nëna e do djal'n e saj
dhe e qafon në gaz e hidhërim.

Mjafton që asaj zemrën t'i hapësh,
ajo të jep vend në gji të vet;
mjafton që asaj dorën t'i japësh,
për gabimet kurrë ajo s'të flet!..

Treni nëpër muzg shkëndij' lëshonte,
thua ndër to endej lumtëria.
Xheladini vdekjen po mendonte —
për në jetë e ftonte Shqipëria!

* * *

Atë natë zemra asaj i rrihte
si mbrëmjen e parë që u bë nuse.
Kish në gji dy ndjenja përvëluese
dhe njëra nga tjetra kokën fshihte.

Xhelon dashur shumë ajo e kish.
Por kjo ndjenjë pastaj i qe ngrirë.
Lulebore mbi të kishte mbirë,
kur larguar Xheladini ish.

Si t'ja thonte cilin kish takuar,
se i kish hapur dikur plagë vallë?
Dhe mbi lulebore kish buluar
trëndafili i tija flakëallë?

E pse s'kish të drejtë ajo të donte
atë dorë që mburojë e pat,
Xhelua, kur la shtëpi dhe fshat
edhe s'bëri atë q'i takonte?

Xhelo, tjerë qenë ata, që botën
kokëlartë e ngritën, s'ishe ti!
Ike ti, se frikë pate shqotën
dhe le shkretë grua dhe fëmi...

* * *

... Zembr' e gruas është si gastare,
që nga zjarri e akulli pëlçet.
Atë nuk e zinte gjumi fare,
rrotullohej në jastëk të vet.

Zembr' e gruas është e gjer', bujare,
dhe ja fal mërinë dashurisë;
fal gabime, fal edhe zarare,
siç fal zemra e madhe e Shqipërisë...

Tërë natën ajo s'bëri tjetër
veç dëgjoji zemrën në gji.
Këngë e re për dashurinë e vjetër
po fillonte prap në atë shtëpi...

1959

BOTA E SINGERTË E POETIT

Vëllimi me vjersha i Drago Siliqit është një përmbledhje e krijimeve të tij poetike kryesisht të viteve 50.

Edhe tani, disa vjet pas vdekjes së tij, vargjet na duken gjithmonë të reja, me një ndjenjë të singertë e të gjallë. Zemra e poetit, që u nda aq dhimbshëm nga gjiri ynë na flet përmes këtyre vargjeve. Ne e çfletojmë këtë vëllim dhe ndjejmë kudo fjalën e ngrohët, të menduar, shpesh të gjetur bukur, të një njeriu që doli krejtësisht nga shoqëria jonë socialiste, që përfaqëson mirë brezin e tij, i cili u rrit me pushkë në krahë, apo duke bredhur nga njeri repart partizan te tjetri, me detyrën e partisë, duke u hedhur si korier i luftës nga fshatrat e çliruara në qytetet e pushtuara. Jeta e këtij brezi zuri fill në luftë dhe u kalit me ndërtimin e socializmit, me marshimin e revolucionit tek ne, me rrënjosjen e ideologjisë së partisë në zemrat e të rinjve, me zhvillimin dhe thellimin e kulturës së re socialiste. Drago Siliqi ishte një ndër ata të rinj, që i përvetësoi dhe i ndjeu thellë mësimet e partisë, që iu vu me

gjithë shpirt punës për të njohur kulturën kombëtare dhe kulturën përparimtare botërore.

Njohja e jetës, pasqyrimi i rrugës së bërë nga brezi i tij, psikologjia e këtij brezi dhe pasurimi i mendimit, përvetësimi i kulturës janë tipare që vihen re në poezinë e Drago Siliqit. Vjershat e këtij janë vjersha të një revolucionari të vërtetë që gjithçka — atdheun, familjen, natyrën, dashurinë, marrëdhëniet midis njerëzve, transformimet në jetën tonë — i sheh me syrin e komunistit që përfaqëson kurdoherë njeriun e ri dhe të pastër shpirtërisht. Në këtë pasqyrim shumë të singertë të vetvetes dhe në faktin se ai vetë u takonte njerëzve, shoqërisë sonë, këtu qëndron vlera kryesore e këtij vëllimi. Natyrisht, kjo është themelore për poezinë dhe për artin përgjithësisht, sidoqë duhet marrë e lidhur ngushtë me mundësitë krijuese të çdo autori, me shprehjen poetike të mendimeve, ndjenjave, të botëkuptimit. Edhe nga kjo pikpamje poezia e Drago Siliqit ka meritat e saj, përfaqëson ato tendenca dhe atë evolucionim që ka qënë karakteristik për letërsinë tonë, për poezinë veçanërisht.

Zbulimi i plotë i vetvetes para lexuesve, para shokëve të vet, shoqërohej me një punë këmbëngulëse të poetit për të gjetur fjalën artistike, shprehjen shqip, ritmin dhe rimën e zgjedhur, sipas natyrës së poezisë sonë.

Nuk janë të gjitha poezitë e këtij vëllimi të

të njëjtit nivel. Kjo është e kuptueshme. Nuk është gjetur gjithmonë çasti poetik dhe nuk është realizuar dot gjithnjë sa duhet mendimi i gjetur bukur. D. Siliqi ishte kërkimtar ndaj artit dhe, në mënyrë të veçantë, ndaj poezisë së tij. Ai nuk kënaqej nga vargjet e tij dhe mendohej shumë për të botuar përmbledhjen poetike. Natyrisht, poezia jonë në vitet 60 ka ecur përpara. D. Siliqi do të ecte pa dyshim me kohën dhe vëllimet e tij do të ishin të një niveli edhe më të lartë. Ne e themi këtë me bindje se e tillë ka qënë rruga e tij poetike gjatë viteve 50, një rrugë në rritje, në zhvillim, me një depërtim më të thellë në botën e njeriut dhe me mendim poetik më të pjekur.

Vëllimi i D. Siliqit është një dëshmi e poezisë së kohës kur u krijua, e jetës dhe botës shpirtërore të poetit, që përfaqëson gjer në fund brezin e tij të rinjve të rritur në luftë për liri dhe për socializëm.

Poezia e D. Siliqit është një poezi në radhë të parë lirike me prirje nga meditacioni dhe analiza psikologjike. Rrethi i temave që ka tërhequr vëmendjen e poetit është i gjerë dhe ka ardhur duke u zgjeruar me çeljen e horizonteve të reja të autorit. Përmbajtjen kryesore të vëllimit e përbëjnë motivet e patriotizmit, të dashurisë për atdheun, motivet e transformimeve shoqërore dhe morale në ndërgjegjen e njerëzve, motivet e dashurisë për veprën.

Prirja e poezisë së D. Siliqit drejt meditacionit, mendimit më të thelluar dhe analizës psikologjike dëshmon për përparimin poetik të autorit dhe vihet re më shumë në krijimet e mëvonshme të tij e më pak në krijimet më të hershme. Prirjet që zura ngojë janë një veçori e kësaj poezie, po flasin gjithashtu edhe për tendencën më të përgjithshme të poezisë dhe të letërsisë sonë drejt realizmit, për një konceptim dhe zbatim më të thelluar të metodës së realizmit socialist tek ne. Në poezitë e Drago Siliqit, si edhe të shumë poetëve të tjerë bashkëkohës u bënë më të qarta kërkimet për të hyrë më thellë në ndërgjegjen e njeriut tonë, për të shprehur botën e tij të brendshme në kompleksin e vet, me ngjyra më të shumta dhe më të bukura poetike.

D. Siliqi, siç dihet dha një kontribut të çmueshëm si kritik dhe shumë mendime të tij mbi letërsinë tonë, mbi rrugën e poezisë, vlerësimet e drejta dhe objektive tingëllojnë sot në mënyrë aktuale. Ato të gjitha janë të përshkuara nga fryma e partishmërisë. Konkluzionet që ai nxirrte në kritikën e tij kanë gjetur shprehje edhe në poezinë që krijonte. Ka një koherencë të plotë midis mendimit kritik dhe artistik. Ai fliste, për shembull, për zhvillimin e poezisë sonë, e shihte atë në prizmin historik dhe vërente se poezia e fundit e viteve 50 dhe fillimit të viteve 60 dallohej nga një «soditje më e hollë e këndeve të fshehta e të

padepërtuara të individit». Ai ishte për një poezi konkrete, po jo për një grumbullim detajesh. Analiza psikologjike në poezi, sipas mendimit të tij, duhej t'ia zinte vendin këtij grumbullimi pa kriter të hollësive të tepërta.

Ai ka qëndruar besnik i këtyre punimeve estetike dhe, në krijimet e tij më të mira, këto gjejnë një shprehje të bukur artistike.

Në poezitë e bukura dhe me ndjenjë të thellë si «Atdheu», «Një yll në breg të Jonit», apo «Kur pyesja nanën», «Motrës», etj. bie në sy dashuria dhe malli për atdheun, për të afërmit, ideja e motiveve patriotike dhe shoqërore. Për shumë vjersha të D. Siliqit kjo shkrirje është karakteristike. Ai i sheh fenomenet dhe njerëzit në prizmin shoqëror dhe klasor. Elementet biografikë, varfëria e një familjeje qytetare para çlirimit, bëhen një shprehje tipike e fatit të popullit tonë në të kaluarën. Në fillim të shtatë fëmijët nën një jorgan, thotë poeti, rronin në varfëri, tani kohët ndryshuan, po nëna nuk është më që të na shohë; mbuluan kasollet dhe çati i hodhën gjithë atdheut «Kur pyesja nënën» është e bukur, e thjeshtë dhe e ngrohtë, sepse frymëzimi merr hov nga jeta konkrete dhe janë gjetur hollësi prekëse dhe të natyrëshme. Kuptimi shoqëror del përmes së thjeshtës dhe së veçantës.

Përpyekja për të hyrë në shpirtin e njeriut tonë dhe për ta kuptuar jetën në koklavitjen e saj

ndihet në mjaft vjersha dhe në poemën «Këngë e re për dashurinë e vjetër» që ze një vend të rëndësishëm në këtë vëllim. Lufta nacionalçlirimtare ka qënë dhe mbetet një burim i madh temash dhe subjektesh për shkrimtarët tanë. Aspekte të ndryshme dhe probleme të veçanta të luftës bëhen sot objekt i artit sipas kërkesave të kohës, sipas synimeve tona për të njohur popullin dhe veprimtarinë e tij për të theksuar ide me vlerë aktuale. Anë të ndryshme të luftës, si edhe të aktualitetit kapen gjithashtu edhe sipas prirjeve individuale të autorëve, sipas dëshirave dhe mundësive të tyre. Kuptimplotë nga kjo pikpamje, është vjersha e bukur «Plaga», e cila bën fjalë për kushtet e vështira të mjekimit gjatë luftës, për solidaritetin shoqëror, për humanizmin socialist që lindi bashkë me revolucionin tonë. Partizanja i jep ujë me duar një partizani të plagosur; nuk kanë asnjë mjet për mjekim, këmisha e trupit shërbeu si fasho. Plaga shërohet, po vështirimi i syve të saj mbetet i pashuar për gjithë jetën. A nuk është kjo një ndjenjë e hollë psikologjike, një dashuri e fshehur, e pashfaqur tipike për kohën e luftës, që na prek edhe tani? Marrëdhëniet e njerëzve në luftë ishin shumë të pasura, të hijshme dhe arti nuk mund t'i thjeshtësojë apo t'i skematizojë ato, por duhet t'i japë në tërë harmoninë dhe kontrastin e ngjyrave.

Edhe në vjershat kushtuar aktualitetit, ndry-

shimeve shoqërore dhe morale të ditëve kur jehonte poeti, vihet re prirja realiste. Bie në sy gjithashtu një ndjenjë e sigurtë që krijon momentin kryesor të komunikimit të poezisë me lexuesin. Le të kujtojmë p.sh. vjershën «Mësova atë ditë» mbi përshtypjet e poetit pas një vizite në malësinë e Matit. Të bie në sy dhe të prek realizmi i poezisë. Autori nuk mbyll sytë para realitetit, po thotë të vërtetën duke u nisur nga besimi i plotë se do të ndryshojë jeta dhe se përparimi arrihet me luftë.

M'habiti mue jeta e malsorëve tonë, që ende mbajnë drurin nën krye, dhe fjalë ankimi nuk dijnë të të thonë, nuk dijnë me u lodhë e me u thye.

Fshatarët i kanë gdhirë dy ditë e dy net për të ngritur digën n'afat; ata punëtorë, fshatarë — «mbajnë mbi shpinë Shqipninë». Dhe autori thotë se si instiktivisht heq kravatën përvesh. mëngët dhe fut në xhep bllok....., që nuk i duhet, sepse përshtypjet e jetës janë shumë të gjalla dhe të forta. Dhe nëse autokritika, në këtë vjershë mund të duket ekstreme po ta shohim me gjakftohtësi, ajo është e ndjerë, e sigurtë dhe e kuptueshme në kontekstin e poezisë. Është po ajo frymë e përbuzjes së intelektualizmit dhe e të qëndruarit larg jetës dhe popullit që gjejmë edhe ndër poetë të tjerë si në vargjet e F. Arapit, D. Agollit, etj.

Në këtë vëllim bota e poetit na shfaqet në shumanshmërinë e saj. Personaliteti i D. Siliqit del i qartë edhe me ciklin për dashurinë. Ndjenja ndaj vajzës është e pastër, e përmbajtur, por e thellë. Ai nuk e zbulon menjëherë bukurinë shpirtërore të vajzës. Dashurinë ai e gjen në thellësi dhe jo në sipërfaqe. Puna, qëndrimi i njeriut, shpirti i sakrificës, gadishmëria për t'u ndihmuar njerëzve kudo që të jenë, i lidhin njerëzit me ndjenja të vërteta. Përveç thelbit moral, sipas botë-kuptimit socialist mbi marrëdhëniet në dashuri kemi të bëjmë edhe me veçantinë individuale të dashurisë së poetit, i cili tërhiqet nga bukuria e qetë, pa shkëlqim të jashtëm, nga ftohtësia e dukshme dhe lulëzimi i brendshëm që i ngjan luleborës, e cila ruan bukurinë e saj nën dëborë. Kjo është një veçanti, po vlera kryesore e këtij cikli qëndron te thelbi moral. Ndjenjat dhe mendimet që përshkojnë këto vjersha, frymëzimi që kanë dhe shkrirja e harmonishme në to e ndjenjës shoqërore dhe personale, janë një shembull i bukur për rininë e sotme, e cila duhet të njohë dhe ta mbajë mend punën dhe veprën e këtij njeriu që u rrit në revolucion dhe që e deshte aq shumë rininë.

Ndër krijimet më të mira të D. Siliqit, ku duket përparimi i tij si poet, prirja për t'u thelluar në botën shpirtërore të njeriut, për të shprehur ndryshimet shoqërore dhe psikologjike (prirje e përgjithshme për poezinë tonë të atyre viteve)

është poema «Këngë e re për dashurinë e vjetër». Këtu edhe mendimi, edhe vargu, edhe zhvillimi i subjektit, të përshtatshëm për poezinë, edhe detaji psikologjik e figurat e rralla, po të gjetura me vend dhe brenda stilit të veprës, të gjitha komponentet janë të një niveli të ngritur që shkon krahas zhvillimit të përgjithshëm të poezisë sonë më të mirë.

Kjo poemë është një novelë në vargje dhe dihet se sa e vështirë është kjo për poezinë.

Është e vështirë edhe për ne sot, sepse si gjithnjë duhet bërë poezi e jo prozë, duhet ruajtur nga narracioni i vjetëruar dhe monoton; sot duhet shprehur subjekti me një fillosofi më të thellë dhe më të ngjeshur me faktet, që gjykimi i poetit të shkrihet më mirë, me vetë ngjarjen, nga pozitë socialiste, sipas metodës së realizmit socialist dhe jo në një mënyrë arkaike dhe të demoduar. Në përgjithësi D. Siliqi ia ka arritur qëllimit të vet në këtë vepër dhe ne ndjejmë një poet të ngrohët lirik, meditios me përgjithësi dhe hove të bukura poetike, me kalime të goditura nga narracioni të parantezat lirike, nga përshkrimi i dridhjeve të brendshme shpirtërore, të momentet e qeta të një pasqyrimi objektiv. Dhe kështu fati i gruas shqiptare që priste gjithë jetën burrin e mërguar, me gjithë dëshpërimin dhe trimërinë për të mbajtur fëmijët, fati i atyre që iknin në dhe të huaj me brengë në zemër, këtu

nuk jepen (dhe s'mund të jepeshin) si një përsëritje e poezisë sonë të njohur mbi kurbetin, po në një sfond tjetër dhe nga një kënd tjetër vështrimi. Xheladini kthehet nga Amerika për një «varr në Progonat» për të ngrysur ditët e fundit të jetës, po jeta e thërret të hyjë në gjirin e saj. Lëvizjet shpirtërore në marrëdhëniet midis babait të kthyer, të birit dhe të shoqes përshkruhen me vërtetësi dhe në mënyrë konçize në këtë poemë. Hetimi psikologjik është një meritë e rëndësishme e veprës, e cila mund të konsiderohet si një poemë tregimtare nga më të goditurat e poezisë sonë të re, në llojin liriko-psikologjike.

Duke mbyllur librin e D. Siliqit, ne sjellim në mend njeriun dhe poetin. Zemra e tij rrihte për Partinë dhe popullin, për të s'kishte gjë më të bukur dhe më të shtrenjtë se komunizmi.

Dalan Shaplo

P Ë R M B A J T J A

Parathënje	3
 <i>Luftë e punë</i>	
Revolucioni	15
Ushtari yt do jem përhera	16
Flamur i Partisë	19
Atdheu	21
Republikës (këngë)	23
Si molla të egra jemi rritë	24
Një ulli në breg të Jonit	25
Sa fort Shqipni	27
Kur pyesja nanën	30
Nana	31
Motrës	33
Prroni	35
Baresha	37
Pranvera erdhi, po s'lulëzoi	38
Plaga	40
Mbi Rozafën shekullore	42
Helmësi	44
Ligji i ri mbi Mat	46
Mësova atë ditë	48
Peshkatarët	50
Te vala e Drinit	51
Lahuta	56
Rranjët	58
Thethi	59
Shtëpia e re	60
Mirditorja	62